

תּוֹשֵׁב הַשָּׁמַיִם TEVET ŠVAT ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Desatero přikázání – tabulka pro Šavuot, 1733.
(Z knihy 100 předmětů ze Židovského muzea v Praze.)

DEN HOLOCAUSTU V SENÁTU

Stejně jako ve většině států Evropské unie je v České republice (od r. 2004) 27. leden ustanoven jako Den obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti. Federace židovských obcí v ČR, Nadační fond obětem holocaustu a organizace přeživších holocaustu a politických vězňů pořádají při této příležitosti slavnostní setkání k uctění památky obětí holocaustu.

Slavnostní setkání, nad kterým převzal záštitu předseda Senátu MUDr. Přemysl Sobotka, se uskuteční den před tímto významným dnem ČR, a sice v pátek 26. ledna 2007 v Rytířském sále Senátu Parlamentu ČR. *řz*

ZASEDÁNÍ RADY FŽO V ČR

Rada Federace ŽO v ČR se sešla – letos počtvrté – 12. prosince. Projednala celkem tři hlavní body: 1/ Rozdělení prostředků z Fondu péče o židovské kulturní dědictví, poskytnutých ŽMP prostřednictvím FŽO obcím a přidruženým organizacím na rok 2007; 2/ Rozpočet FŽO na rok 2007; 3/ další návrhy na úpravy Statutu FŽO.

1/ Dar Židovského muzea v Praze byl rozhodnutím rady rozdělen stejně jako v roce 2006 – hlavní část stejným dílem mezi jednotlivé ŽO, další část podle dohodnutého klíče mezi přidružené organizace. Poslední část je součástí rozpočtu FŽO jako instituce.

2/ Návrh rozpočtu FŽO pro rok 2007, předložený radě prezidiem, byl schválen, a FŽO tak vstupuje do příštího roku s jasným plánem hospodaření.

3/ Rada schválila usnesení, které definuje tři typy členství v ŽO, pro které se může jednotlivá ŽO rozhodnout. Další usnesení se týká způsobu, jakým jsou kandidáti členství v ŽO přijímáni.

Tolik zatím ve stručnosti. Jakmile budou výsledky jednání součástí schváleného zápisu, přineseme o výsledcích prosincové rady další a podrobnější informace. *pf*

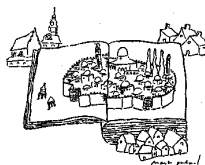
RADA LAUDEROVÝCH ŠKOL

Stanovisko k soudnímu sporu pana Petra Karase s Lauderovou mateřskou a základní školou a gymnáziem při ŽOP

Rada školské právnické osoby Lauderova mateřská a základní škola a gymnázium při ŽOP vzala s uspokojením na vědomí, že:

- soud rozsudkem ze dne 6. 6. 2006, který nabyt právní moci dne 27. 7. 2006, dal jednoznačně za pravdu panu Karasovi v tom, že okamžité zrušení pracovního poměru ze dne 22. 10. 2003 je neplatné, a konstatoval, že „nebyl zřejmý postup žalované (rozumí se zaměstnavatele), když učinila tento právní úkon, aniž by měla bezpečně za prokázané, že tvrzeného jednání se dopustil skutečně žalobce, neboť jde o tak citlivou věc, u níž si žalovaná musela být vědoma, že žalobce velmi poškodí, pokud se ukáže, že tomu tak nebylo. Žalovaná tedy jednala unáhleně...“;

AKTUALITY

- škola uznala svou chybu a vyjádřila veřejné politování nad celou záležitostí;
- škola se s panem Karasem dohodla na náhradě ušlé mzdy v poloviční výši skutečného nároku, neboť pan Karas vzal na vědomí nepříliš utěšenou finanční situaci školy a nechtěl škole nadbytečně přitížit svými, byť oprávněnými, nároky;
- škola s panem Karasem uzavřela smlouvu na zkrácený pracovní poměr, neboť v současné době nemá možnost zaměstnat ho na plný úvazek, přestože by na to pan Karas měl právo. Škola se současně zavázala, že panu Karasovi přednostně nabídne smlouvu v plném pracovním úvazku, bude-li potřebovat učitele s jeho aprobací.

Rada Lauderových škol se připojuje k výrazu lítosti nad celou kauzou. Je si přitom vědoma, že se vedení školy od 22. 10. 2003 změnilo, a tudíž současné vedení nenese na celé záležitosti žádnou vinu.

Schváleno na zasedání Rady školské právnické osoby Lauderova mateřská a základní škola a gymnázium při ŽOP dne 5. 12. 2006.

Jana Kohnová, předsedkyně RLŠ

PŘEDPLATNÉ ROŠ CHODEŠ PRO ROK 2007

Vážení čtenáři, děkujeme za Váš zájem o časopis a doufáme, že potrvá i v roce 2007. Předplatné Roš chodeš lze uhradit bankovním převodem na tyto účty Federace židovských obcí v ČR. **Prosíme, nepoužívejte šeky**, pokud nemůžete použít bankovní spojení, zašlete příslušnou částku v bankovkách doporučeným dopisem.

Pro úhradu v USD (roční předplatné **zámoří – 45 USD** – tato částka se kvůli klesajícímu dolaru zvýšila z původních 40 USD) je číslo účtu: **6044000018/0400** (IBAN: CZ24 0400 0000 0060 4400 0018; BIC – SWIFT: ZIBACZPP) u Živnostenské banky.

Pro úhradu v eurech (roční předplatné **Evropa – 25 eur**) je číslo účtu: **030031-1936511339/800** (IBAN CZ14 0800 0300 3119 3651 1339; BIC GIBACZPX) u České spořitelny a. s. Buďte tak laskaví, zasílejte zmíněné částky plus bankovní poplatky (jinak se odečítají od předplatného.)

Pro úhradu v dolarech (roční předplatné **ČR – 300 Kč**) je číslo účtu: **030031-1936511339/0800** u České spořitelny a. s. **Variabilní symbol: 1122006; údaj příkazce: jméno předplatitele.**

Na území ČR je též možné použít k platbě poštovní poukázku typu C.

Pokud budete platit **osobně** v Židovské radnici (Maiselova 18, Praha 1), tak **v pokladně Federace židovských obcí v ČR** u paní Slezákové, Kodytkové nebo Reichenthalové. *red.*

PROJEKT SEIDEL A SYNAGOGA V ČESKÉM KRUMLOVĚ

Koncem listopadu se v Českém Krumlově konala výroční tisková konference a seminář, věnované unikátnímu projektu Fotoateliér Seidel, od jehož zahájení uplynul právě rok. Jedná se o pozůstalost více než 100 000 zejména skleněných negativů, na kterých je zachycen život města a okolí od počátku 20. stol. do padesátých let. Podrobnější informací o něm přinesl Roš chodeš (4/2006). Vedle města Český Krumlov se na projektu podílí 14 dalších partnerů ze tří zemí (Česko, Rakousko, Bavorsko). Ve třech etapách, zahrnujících záchranu díla a vybudování veřejně přístupné expozice, se má s pomocí fondů EU proinvestovat celkem 55 milionů Kč. Projektu se prostřednictvím synagogy v Českém Krumlově účastní i Židovská obec v Praze, která v ní na základě dohody o její celkové rekonstrukci umožní stálou expozici podstatné části zachovaných fotografií. Současně bude možné podle potřeby využívat synagogu i k náboženským a kulturním účelům. V současné době se pracuje na technické dokumentaci a projektu rekonstrukce, který bude poté, co ho pražská obec schválí, realizován. V budově synagogy se počítá se stálou výstavou, která připomene historii a osud Židů ve městě i v celém regionu. *jd*

Z OBSAHU:

Informace pojišťovny Generali 3

Sidra na tento měsíc 4–5

Je tu přiveľa pravdy

rozhovor s maďarským autorem

Gáborem Némethem 6–7

Otto Dov Kulka:

Hledání historie a vzpomínek 8–9

Nenápadné stopy skutečnosti

výstava fotografií Grete Popper 10

Konference Židé a Morava 11

Gábor Németh:

Ještě jsem se nenarodil 12–13

O knize Talmud /pro každého/ 15

Borat pro každého jinak 16

Umělé pyramidy ... a jiné události 18

Izrael: Sedmašedesátníci 19

Kalendárium 20

BYL NĚKTERÝ ČLEN VAŠÍ RODINY POJIŠTĚN PŘED 2. SVĚTOVOU VÁLKOU U FIRMY GENERALI?

Byla Vaše rodina za 2. světové války pronásledována nacisty nebo jejich spojenci z důvodu náboženství, politických názorů, rasového původu nebo sexuální orientace? **VAŠE RODINA MŮŽE MÍT NÁROK NA PENĚŽNÍ PLATBU.**

Pokud byl některý člen Vaší rodiny pojištěn nebo pokud byl oprávněnou osobou pro pojistku uzavřenou v období let 1920 až 1945 u pojišťovny Assicurazioni Generali S.p.A. nebo její přidružené společnosti, pokud tato pojistka vstoupila v platnost těsně před takovým pronásledováním a pokud nebylo z této pojistky zapláceno žádné pojistné plnění pojištěnému ani oprávněné osobě, zavolejte na níže uvedené bezplatné telefonní číslo a požádejte o zaslání Balíčku pojistného nároku.

(+420-24-601-9081

www.NaziEraInsuranceSettlement.com

Platby budou uhrazeny v rámci navrhovaného urovnání v hromadné žalobě s názvem: *In re: Assicurazioni Generali S.p.A. Holocaust Insurance Litigation*, č.1374, podané u Okresního soudu Spojených států pro Jižní okres státu New York, USA (United States District Court for the Southern District of New York, USA). Urovnání bude zahrnovat peněžní platby účastníkům hromadné žaloby, kteří si přejí zůstat účastníky této hromadné žaloby a kteří zašlou platné formuláře pojistného nároku s poštovním razítkem datovaným nejpozději dne 31. března 2007 na následující adresu:

ASSICURAZIONI GENERALI S.P.A.
POLICY INFORMATION CENTER
PIAZZA DUCA DEGLI ABRUZZI, 2
34132 TRIESTE, ITÁLIE

Soudní slyšení pro konečné schválení tohoto urovnání se bude konat v 10:30 hod. dne 31. ledna 2007 v soudním sále č.15D u v budově soudu Spojených států amerických na adrese 500 Pearl Street, New York, New York 10007, USA.

Pokud nechcete být vyloučení z hromadné žaloby, jste automaticky pokládáni za jejího účastníka a toto urovnání pro Vás bude závazné. Pokud budete chtít vznést námitky proti urovnání, být vyloučení z hromadné žaloby nebo informovat soud o svém záměru zúčastnit se soudního slyšení o urovnání, musíte zaslat takovou korespondenci na následující adresu tak, aby poštovní razítko mělo datum nejpozději 15. ledna 2007.

GENERALI HOLOCAUST INSURANCE LITIGATION
C/O A.B. DATA, LTD.
NOTICE ADMINISTRATOR
P.O. BOX 170200
MILWAUKEE, WI 53217
USA

VAJERA (2M 6,2 – 9,35)

Rodina, rodokmen či jeho hebrejsko-jidiš ekvivalent *jichus* je v současném židovském slovníku nadmíru užívané slovo, především v náboženštějších kruzích. „Kdo jsou rodiče toho mladíka?“, „Jakou má to děvče rodinu?“ bývá první otázka, již položí každý, kdo se zajímá o vhodného kandidáta či kandidátku na sňatek (*šiduch*). Dnešní životní skutečnost je ovšem v kontrastu s tím, co nám předkládá sidra Vajera: o rodokmenu Mojžíše, osvoboditele Izraele a zřejmě nejvýznamnějšího Žida v židovské historii, se při vyprávění o jeho zrození moc nedozvíme. Víme jen toto: „I šel muž z domu Lévi a vzal si dceru (z pokolení) Lévi (za manželku). Počala pak žena a porodila syna. Když ho viděla, že jest dobrý, skrývala ho po tři měsíce“ (2M 2,1-2) – což je prakticky anonymní rodičovství. O něco málo později se dozvídáme kompletní genealogii. Výčet začíná dětmi Rubena a Šimona, pak je zmíněn kmen Lévi a dozvídáme se o existenci mnoha nejrůznějších bratranců, příbuzných Mojžíše. Mojžíšem a Áronem z kmene Lévi genealogie vrcholí: „To jsou Áron a Mojžíš, kterýmž pravil Hospodin: vyvedte syny Jisraelské ze země egyptské v jejich zástupech“ (2M 6,14-28).

Otázka zní, proč je rodokmen vypsán tak podrobným způsobem až na tomto místě, proč se tak nestalo již dříve při výkladu o Mojžíšově narození?

Rav Samson Raphael Hirsch ve svém pozoruhodném a zatím nejmodernějším výkladu Bible předvídá naši první otázku a vysvětluje ji tak, že do této chvíle Mojžíš ve skutečnosti nijak neuspěl. Koneckonců po jeho prvním setkání s faraonem Židé nejenže nebyli osvobozeni – a to ani na tří denní oddech –, ale museli dít ještě víc než předtím. Kromě výroby cihel dostali za úkol ještě sbírat slámu. Až od tohoto okamžiku se Mojžíšovi začne dařit a učiní takové zázraky jako deset morových ran či rozdělení Rákosového moře. Popis rodokmenu je vlastně předehrou úspěšného Mojžíše.

Rav Hirsch doplňuje svou interpretaci o další významnou dimenzi: právě ve chvíli Mojžíšova fenomenálního úspěchu a při prokázání přímo nadpřirozených schopností (což bylo sice dílo Boží, nicméně zprostředkované Mojžíšem) pokládá biblický text za důležité zaznamenat zcela prozaické a lidské zrození našeho největšího proroka. „Náš Mojžíš byl lidská bytost, narodil se lidským bytostem, zůstává lidskou bytostí a nikdy nepřekročí svou základní lidskost“ (S. R. Hirsch ad loc).

Rád bych vysvětlení rava Hirsche dovedl ještě kousek dál. Na konci sidry z minulého týdne jsme četli jednu z nezáhadnějších a nesložitéjších částí celé Bible. Hospodin říká Mojžíšovi: „Pak řekneš faraonovi: tak praví Hospodin: Jisrael jest mým prvorozeným synem. Řekl jsem ti: propust syna mého, aby mi sloužil, a ty ses zdráhal propustiti ho: hle, já zabiju tvého prvorozeného

SIDRA PRO TENTO MĚSÍC

syna“ (2M 4,22-23). A pak text pokračuje téměř nepochopitelnou příhodou: „I stalo se na cestě, v hospodě, že zastihl ho Hospodin

Egyptáné tonou v Rákosovém moři, Kodaňská hagada, 1739.

a chtěl ho usmrtiti. Tu vzala Cipora [Mojžíšova manželka] ostrý kámen a uřízla předkožku syna svého a položila [ji] k jeho nohám a pravila: neboť ženichem krve [krví vykoupeným] jsi mi“ (2M 4,24-26).

Co se vlastně stalo? Kdo chtěl zahubit koho, a proč? Co přiměje Ciporu, aby se stala první *mohélet* v židovské historii? Midraš usuzuje, že Mojžíš zapomněl na obřizku syna buď proto, že již dříve slíbil svému midjánskému tchánovi Jitrovi, že prvorozený syn bude veden k modlářství (Mechilta Jitro 1), nebo proto, že byl tolik zaneprázdněn snahou osvobodit svůj národ, že otcovské povinnosti prostě zanedbal. (Raši ad loc) V každém případě Mojžíš zhřešil a Hospodin se rozhodl ho potrestat. Cipora situaci zachránila v hodině dvanácté tím, že syna obřezala sama.

Když příhodu vnímáme z této perspektivy, je v ní skryto vážné poselství, nejen pro faraona, ale především pro Izraelity. Pamatujme si, že před tímto incidentem jsme se dozvěděli o tom, jak Hospodin varoval faraona, že když odmítne osvobodit Hospodinova prvorozeného syna – Izrael, jeho (faraonův) prvorozený a prvorození synové všech Egyptánů budou zahubeni.

Současně celá kniha Genesis vyjadřuje zásadní odpor vůči prvorozenskému právu a naopak náklonnost vůči společenské hierarchii založené na skutečných schopnostech lidí. Abrahamova prvorozeného Jišmaela předstihne Jákob, Jákobova prvorozeného Rubena předstihne Josef (či ke konci knihy Genesis Juda). Spíš než na okolnostech zrození tu záleží na tom, co člověk v životě dokáže.

Takže když Hospodin odkazuje na Izrael jako na svého prvorozeného, je to jak výsada, tak výzva, je to Boží rozhodnutí, ale také Boží výstraha. Izrael si musí své výsadní postavení zasloužit; jinak ho pozbuďte, jako se to stalo jiným biblickým prvorozeným. A aby to opravdu bylo krystalicky jasné, čteme, že když Mojžíš – muž, jehož Hospodin vyvolil k tomu, aby vedl jeho prvorozeného, Izrael – zapomene obřezat svého syna, tedy vykonat základní náboženskou povinnost, rozhodne se ho Bůh potrestat.

Domnívám se, že toto je pravý důvod, proč je genealogie umístěna v sidře Vajera bezprostředně před vyličením Mojžíšových zázraků. Hospodin si Mojžíše nevybral kvůli jeho původu či „krví“, ale kvůli jeho schopnostem a morálce. Vždyť nejstarší syn Jisraele byl Ruben, Lévi byl až třetí. Datan a Aviram, synové Rubenovi, Zimri, princ z kmene Šimonova, a Korach, Mojžíšův bratranec, ti všichni se proti Mojžíšovi vzbouří a budou žádat, aby lid vedli oni, neboť na to mají na základě svého původu nárok. Když Bible podrobně zaznamenává Mojžíšovy biologické kořeny Rubenem počínaje, potvrzuje tak nadřazenost principu meritokracie nad principem založeným na prvorozenském právu. Vždyť mladšímu, ale významnějšímu Mojžíšovi se musí podřídit i jeho starší bratr Áron.

Ano, Izrael je Hospodinův prvorozený syn; ale aby si své výsadní postavení uchoval, musí se jednat tak, abychom ho byli hodni.

(Z komentářů rabiho Šlomo Riskina
vybrala a přeložila am.)

TÓRA

Ve svém základním významu je hebrejské slovo *tora* spojeno se slovem *hora'a*, „výuka, instruktáž“. Instrukce, kterými Stvořitel umožňuje svým stvořením volit správnou a životaschopnou cestu. V nejužším významu slovo Tóra znamená *torat moše*, Mojžíšova Tóra, coby pět knih, které hovoří o dějinách světa od počátku jeho stvoření, o prapředcích všech lidí, o praotcích Izraele a o vzniku národa Izraele a které obsahují základní principy víry, židovského musaru a praktického plnění *micvot* a popisují i Mošeho smrt. V nejširším významu je Tóra každý bod duchovního světla, představující poselství Boha světu, jehož prostřednictvím se lidé mohou k Němu připojit a pozvednout sebe a své životy k duchovní existenci. Když píšeme pro české čtenáře, nemůžeme nezapomenout pražského Maharala, který se významem Tóry

hodně zabýval a napsal knihu, která se tématu ujímá pod názvem *Tiferet Jisrael*, Ozdoba Izraele. Jeho vymezení Tóry zní: Tóra je řádem světa. Celá skutečnost a každý vztah ke skutečnosti vyplývá z Tóry – z onoho duchovního poselství od Stvořitele. Zatímco v našem světě se jeví fyzické síly a mocnosti jako cosi pevného a významného, Maharalův pohled říká, že duch je nade vším – že vlastně celý hmotný svět vyvěrá z duchovního pramene a že s každým fyzickým projevem je spojen duchovní smysl.

K tomu můžeme uvést příklad ze světa psychologie. Pacient, který navštěvuje lékaře kvůli závažným osobním problémům, které mu brání v utváření vztahu s ostatními lidmi, projde procesem, v němž pochopí, jaké povahy je jeho chování a z čeho toto chování pramení. Toto odhalení smyslu jej přivede k esenciální změně života, k vytvoření schopnosti poznávat sama sebe a ovládat své síly.

Člověk, který svůj vztah k Tóře vytváří tak, jak o ní píše Maharal, poté, co se k tomu náležitě připraví, co pochopí duchovní síly a jejich působení ve skutečnosti, pozná i svou vlastní vnitřní konstrukci a uspořádá svůj život v co největším souladu se svým osobním cílem a určením ve světě. Toto odhalení může způsobit skutečný převrat, přestože to tak navenek nemusí vypadat. Dává věcem zcela jiný smysl.

Rambam řeší problematiku setkání a poznání mezi Stvořitelem a stvořením, mezi duchovním a hmotným, mezi konečným a nekonečným, a navrhuje dvě cesty, jak poznat Stvořitele. První – prostřednictvím divotorné přírody světa, který je Jeho dílem, a druhá – prostřednictvím Tóry, která je Jeho duchovním poselstvím. Na rozdíl od Platónova tvůrce světa, který sice stvořil svět, je ale natolik duchovní a vzdálený ve výšinách, že s tímto světem nemá žádný vztah ani kontakt, má Stvořitel – jak zdůrazňuje Rambam – vůči světu detailní a precizní úmysl. Tóra má ve své praktické části, která se nazývá halacha, až překvapivě podrobné návody, a to nejen ohledně slavnostních dní nebo micvot, ale i ohledně zcela všedních, každodenních záležitostí: jak si zavázat tkaničky, co jíst a s kým se oženit. Na pohled to může vypadat jako totalizace nahánějící strach, ale při pečlivém a hlubším pozorování tato věc symbolizuje jedinečnost židovské Tóry – šíří jejího záběru a její spojení se životem. Na rozdíl od různých náboženských systémů není Tóra odtržená ani odtrhující od normálního života, mezi životem a Tórou není konflikt. Vztah mezi mužem a ženou je zcela v souladu s Tórou, nikoli nadvládá těla nebo hřích. Opatrování života převyšuje všechny hodnoty. Jakákoli každodenní činnost může být hříchem, nebo micvou – záleží na okolnostech, a především na záměrech činitele a na jeho cílech.

Kéž jsou naše činy v souladu s vůlí Boha jako schody, které nás k Němu přibližují.

RAV MENACHEM KALCHHEIM

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – leden 2007

Staronová synagoga

29. 12. pátek	začátek šabatu	15.49 hodin
30. 12. sobota	VAJIGAS 1M 44,18–47,27 hf: Ez 37,15–28 mincha konec šabatu	15.30 hodin 17.04 hodin
5. 1. pátek	začátek šabatu	15.56 hodin
6. 1. sobota	VAJCHI 1M 47,28–50,26 hf: 1Kr 2,1–12 mincha konec šabatu	15.40 hodin 17.10 hodin
12. 1. pátek	začátek šabatu	16.05 hodin
13. 1. sobota	ŠEMOT 2M 1,1–6,1 hf: Iz 27,6–28,13; 29,22–23 mincha konec šabatu	15.45 hodin 17.19 hodin
19. 1. pátek	předvečer <i>Roš chodeš švat</i> – začátek šabatu	16.15 hodin
20. 1. sobota	Šabat Roš chodeš švat VAERA 2M 6,2–9,35; 4M 28,9–15 hf: Iz 66,1–24 mincha konec šabatu	16.00 hodin 17.28 hodin
26. 1. pátek	začátek šabatu	16.27 hodin
27. 1. sobota	Den památky obětí holocaustu Bo 2M 10,1–13,16 hf: Jr 46,13–28 mincha konec šabatu	16.10 hodin 17.38 hodin
2. 2. pátek	začátek šabatu	16.38 hodin
3. 2. sobota	TU BIŠVAT BESALACH 2M 13,17–17,16 hf: Sd 4,4–5,31 šabat Šira mincha konec šabatu	16.20 hodin 17.49 hodin

V sobotu a svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.00 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin,
maariv (večerní modlitba) 19.30 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*V sobotu a o svátcích ranní bohoslužba v 9 hodin.
Páteční večerní bohoslužby se nekonají.*

Španělská synagoga (Bejt Praha)

Každý pátek kabalat šabat v 18.00 hodin.

Bejt Simcha

(Mánesova 8, Praha 2)

Kabalat šabat každý pátek od 18 hodin.

*Pokud je na programu i přednáška,
následuje vždy po skončení bohoslužby od 19 hodin.*

JE TU PRIVEĽA PRAVDY

Rozhovor s maďarským spisovateľom Gáborom Némethom

Foto László Szigeti.

Jemne ošarpané centrum metropoly bolo elegantné ako vždy. O poznanie tichšie, so zadržaným dychom, tichší bzukot, menej slobody? Alebo sa to len zdá. Pátrame po vytrhaných dlažbočných kockách, iba nedávno tu lietali vzduchom. Gábor Németh vybral kaviareň Katapult. V uliciach je nápadne veľa policajných áut a policajtov. Najviac okolo synagógy v maurskom štýle, obohnanej žltou páskou, ako banka, ktorú práve vykradli. Múzeum je zatvorené.

Gábor Németh vydal pred niekoľkými mesiacmi už aj v slovenčine knihu Si Žid? o svojej mladosti a detstve, v súkolí materskej škôlky, letných táborov, o odcudzení a tušenej výlučnosti chlapca. Imre Kertész opísal v Bezosudovosti koncentračný tábor, tovaréň na smrť, ako ju videl tínedžer: ako samozrejmý svet. Gábor Németh je vo svojej knihe dieťa v totálnej samozrejmosti reálneho socializmu, ktorého rovesníci sa ho pýtajú: Si Žid? Je to kniha z minulého života dnešných štyridsiatnikov a päťdesiatnikov, života, čo bol „trošku banálny a trošku pekný“. Jeho banalita a krása v knihe s prirodzenosťou splývajú do ostrej, neliečiteľnej melanchólie.

Našli sme Tabakovú ulicu s množstvom zlatistého lístia a kaviarní, v ktorých všetci fajčia. Tá, ktorú nám Gábor Németh určil, je s výhľadom na obklúčenú synagógu.

Na prelome jesene a babieho leta na Dohányutca v centre metropoly sa rozhodujeme: von alebo dnu? Dnu je tmavočervená maľovka, hudba, ruch a dym, vonku stromy a modrastý vzduch, Budapešť a cez ulicu chrám s policajtmi. Októbrové slnko. Ideme dnu.

Si Žid? Čudný názov. Prečo je taký iritujúci?

Je to veľmi jednoznačná otázka. Si, alebo nie si? Ale, keby ste chceli vysvetliť, čo sa to vlastne pýtate, máte okolo toho nedozrieny diskurz. Pred niekoľkými mesiacmi, nie tak dávno, časť židovskej obce v Maďarsku predložila maďarskému parlamentu návrh, aby Židia boli v Maďarsku uznaní za národnostnú menšinu. Lenže prevažná väčšina Židov Maďarsku to pokladala za poburujúcu provokáciu, pretože sú toho názoru, že byť Židom nie je vec otázky národnosti – mám na mysli skupinu ľudí, ktorá sama seba identifikuje spôsobom prijatým v Európe. Teda na jednej strane všetkých tých, čo sa pokladajú za Židov, a časť z nich by chcela mať identitu národnosti, ale druhá časť to isté považuje za provokáciu. Je to otázka kultúry? Sociologický fenomén? Etnický činiteľ? Náboženský problém? A čo Židia – ateisti? Tí, čo nedodržiavajú nijaké tradície, len sa jednoznačne pokladajú za Židov a aj sami seba zažívajú ako Židov. Keď sa snažíte pristúpiť k takej otázke čisto racionálne, zamotávate sa do pascí nezodpovedateľných otázok. Teda, keď som túto otázku dal ako názov svojmu románu, chcel som, aby kniha vychýlila tieto interpretácie, aby ich rozriedila.

Ako rozriedila? Rozpustila pasce?

Presne. Skúsím to vysvetliť. Pre to vysvetlenie mám tri príklady. Prvý: V knižke je scéna v metre, keď sa skinheadi pýtajú mladíka, či je Žid, a on odpovie: pre teba som žid. A oni ho zabijú. Táto udalosť sa, žiaľ, v Maďarsku naozaj stala. Rozprávača knihy, to je druhý príklad, sa na začiatku začínajúceho sa flirtu, dievča spýta, či je Žid. Je to pre ňu jeho najdôležitejšia vlastnosť, dôležitejšia ako je jeho individualita, a on sa naschvál tvári, že tej otázke nerozumie. A tým jej v skutočnosti povie – pre teba nie som Žid. V lete som tu neďaleko sedel v jednej kôšer kaviarni s priateľom. A to je tretí príklad. Prišli dvaja americkí ortodoxní židovskí mladíci a opýtali sa ma, či som žid. Položili mi doslova otázku z nadpisu mojej knihy: Si Žid?. Chceli sa len dozvedieť niečo o kaviarni. Bez rozmýšľania som odpovedal, že nie som. Mohol som povedať áno, pretože som chápal o čo ide, mohol som im odpovedať, že som si objednal kávu s mliekom, a čašníci mi zdvorilo odpovedali, že práve v tejto reštaurácii sa to nedá. Lenže ak sa ma orto-

doxný žid opýta, či som žid, automaticky odpovedám, že nie. Chcem povedať, že je to skoro pojmovo nezaraditeľné.

Prečo väčšinu knihy rozpráva dieťa?

Dospelý človek už nevidí veci také ostré. A to, o čom som chcel napísať, som zažil, keď som bol dieťa.

Myslíte sedemdesiate roky?

Áno. Ale hlavne myslím ten zážitok, keď svet prestáva byť s vami totožný. Ten nesúvisí až tak s politickým systémom, teda, súvisí, ale s akýmkoľvek, s každým.

A v tom systéme, v ktorom sme rástli, to súviselo s tým, či ste Žid?

Je to metafora vylúčenosti alebo toho, keď človek sám seba vylučuje. Izolácie. Prežívanie toho, že si iný. V procese tvojej socializácie čosi neklaplo. Je to symbolické, je to to, čoho sa bojíš a čo nemôžeš ovládať, to čo je vonkajšie a ty sa to snažíš pomenovať. Chcel by si odhaliť skutočnosť, chcel by si ju interpretovať. Chcel by si niekoho za to urobiť zodpovedným, je to infantilné, detinské gesto.

V Budapešti sa v posledných týždňoch a mesiacov dialo čosi, čo akoby nikto v Európe nečakal. Na uliciach Budapešti sa zase kričia heslá o nenávisti, a tiež zasa o Židoch, bez metafory. Čo to znamená?

Vypíjame si 20. storočie.

Vypíjame?

Vypíjame. To storočie tu má priveľa interpretácií a deziinterpretácií, zamlčívania a klamstiev. Hovorenia o klamstvách. To, čo sa dialo, či ešte bude diať, je možno dôsledok historickej pasce, dôsledok nášho vyhýbania sa konfliktom. Maďarsko patrí medzi tie krajiny – aj keď ostatné, ako napríklad Slovensko, zvnútra až tak nepoznám – kde sa skutočné konflikty spravidla zamlčávajú. Nechcem, aby to znelo ako nejaká definícia, len sa mi zdá, že vždy, keď Maďarsko zasiahli historické kataklizmy a keď potom tie kataklizmy prehrmeli, skutočné spracovanie problému neprišlo. Nastavujeme si historickú pascu, do ktorej vždy skôr či neskôr spadneme.

Nevyrovnaný účet s minulosťou?

Áno, chýba vyrovnávanie sa. Spracúvanie: trúchlenie, smútenie, práca na tom smútení. Všetko, čo nám pomáha ďalej žiť, rešpektíve, čo by nám pomohlo aj z toho zlého niečo získať.

Môžeme povedať, že Maďarsko je dnes rozdelená krajina? A ako sa naraz takto oddelili dve Maďarská?

O tom, čo sa dialo v Budapešti, existujú dva veľké diskurzy. Presne podľa toho, ako maďarskú verejnú mienku ovládajú dve politické strany. Prvý diskurz je príbeh Fideszu o tom, že premiér maďarskej vlády klamal. Porušil demokratické normy a pred voľbami zatajil významné, dôležité informácie, ergo voľby sú nelegitímne. Fidesz si z toho vyvodil, že celá socialistická vláda tak nemá legitimitu a označil ju za pohrobka minulého režimu. Druhý veľký diskurz je o Viktorovi Orbánovi. Premiér Ferenc Gyurcsány a vôbec celá vládna koalícia tvrdia, že Viktor Orbán nezvládol neúspech v parlamentných voľbách, porážku, ktorú utrpel on a jeho strana, a tak prenáša politizovanie na námestia. A že to vlastne robí už šesť rokov. Tvrdia, že maďarská demokracia nie je ohrozená tým, že premiér klamal, pretože, práve naopak, bolo to charizmatičké vyhlásenie o pravde, ale je ohrozená preto, že vodca najväčšej opozičnej strany nechce riešiť problémy v parlamente, ale volá ľudí do ulíc. Viktor Orbán je tak populistickým ľudovým vodcom, ktorý zvonka systematicky útočí na demokratické inštitúcie. A že on je skutočná hrozba.

Nie je?

Pravda je taká, že našou hlavnou tragédiou je priveľké množstvo pravdy. Na oboch stranách je až priveľa pravdy. Obidve veľké politické sily ohrozujú demokratický konsenzus: Jedna preto, lebo bagatelizuje morálnu stránku politiky a zdôrazňuje len pragmatizmus, druhá preto, lebo nahlodáva hranice demokracie, respektíve systematicky spochybňuje jej legitimitu.

Čo môže urobiť intelektuál v tejto situácii?

V Maďarsku je tradíciou, že spisovateľ má aj mimoliterárnu úlohu, aj keď posledných dvadsať či tridsať rokov sa tu bojovalo o estetickú stránku tvorby a spisovateľ už nie je fakkou v tom zmysle, ako to bolo v 19. storočí. Ale stále je tu ten reflex: do večerných politických diskusií v televízii pravidelne pozývajú spisovateľov, aby sa vyjadrili k tomu, čo sa práve deje – keďže nemôžeme a nechceme politiku prenechať výlučne politikom. Ale nechceme ani prijať univerzálnu zodpovednosť inteligencie, takže sa práve hodí, ak zodpovednými urobíme spisovateľov. Lebo ešte sa nevynorila zodpovednosť elektroinžinierov, zodpovednosť neurochirurgov či architektov. Gramotnosť má tak ďalšiu hodnotu, ktorá akoby oprávňovala každého, aby sa vyjadril k verejnoprávny veciam. A táto úloha sa presúva na spisovateľov. Neverím v to, že by maďarskí spisovatelia boli nejakým výnimočným spôsobom zodpovední, zato tu však existuje všeobecná nezodpovednosť – mlčanie.

Ale spisovateľ má aj tak špecifickú zodpovednosť – napokon, pomenúva veci, tvorí jazyk, je to jeho profesia, nie?

Áno, ale zodpovednosť má každý z nás. Nemusíme mať na to vysokú školu. Zodpovedný je každý občan, prinajmenšom v tom, ako dokáže v takejto situácii reagovať. Práve tu, kde teraz sedíme, včera šiesti chuligáni, alebo minimálne takto vyzerajúci občania, vykrikovali na policajtov, ktorí strážili synagógu. Mávali arpádovskými vlajkami a vyhrážali sa im, že pôjdu do plynu. Reagovať na to, čo sa deje, nie je len úlohou inteligencie. Zodpovední sú všetci, všetci, čo v tejto veci mlčia. Či už zo strachu alebo z celkom pochopiteľných rozpakov. Možno tí, ktorých prostriedkom je slovo, majú väčšiu zodpovednosť, pretože vedú rutinovanejšie sformulovať delikátnejšie problémy. Ale to neznamená, že len oni sú zodpovední za slová. To, ktoré slová možno vysloviť bez následkov, napríklad antisemitské výroky, legitimizuje každý, kto na ne mlčí. Veď tie slová môžu vyústiť do fyzickej agresie. Keď donekonečna možno relativizovať, akú úlohu zohralo Maďarsko a Maďari v roku 1944, ako celá jedna krajina sledovala deportácie Židov, potom nič nebráni tomu, aby sa pruhovanými arpádovskými vlajkami mávalo pred synagógou. Viktor Orbán nepovie na túto tému ani slovo, nedisťancuje sa od extrémistických výrokov. Nanajvýš mlčí, ale to nie je jasné disťancovanie sa.

Ako reagovali na incident pred synagógou okoloidúci?

Okolo synagógy šli ľudia smerom k hotelu Astória, na demonštráciu Fideszu. Niektorí sa ozvali. Nebolo ich veľa. Zo zvedavosti som sa aj ja išiel pozrieť na tú demonštráciu, počul som viacerých ľudí, zrejme priaznivcov Fideszu, ako sa proti tomu ohradili.

Hovoríte, že Maďarsku chýba dostatočný diskurz o minulosti. Chýba aj Slovensku. Je to našej prekliatie? Prekliatie strednej Európy?

Zdá sa, že je. Vezmime si najdôležitejší problém rakúsko-uhorskej monarchie a najdôležitejší bod maďarskej identity. Revolúcia 1948/49 – maďarská spoločnosť sa pokúsila o krok smerom k občianskej spoločnosti. Táto spoločnosť mala veľa pozitívnych črt – bola multikultúrna, s rôznymi, plodnými spôsobmi spoluzitia. Ale jej najväčším hriechom bolo, ako pristupovala k ostatným národom. A od tých čias vlastne platíme za výkyvy kyvadla z jedného konca na druhý – medzi Maďarmi a Slovákami, medzi Maďarmi a Rumunmi, medzi Maďarmi a Rakúšan-

mi a tak ďalej. Vždy existuje niečo veľmi progresívne a niečo veľmi regresívne. To sú tie výkyvy nespravodlivosti – z jednej strany na druhú a zasa naspäť. Nedávno som sa rozprával s Maďarmi v Kluži. Tam nie sú a ani neboli rozbroje medzi pôvodnými maďarskými a pôvodnými rumunskými obyvateľmi, ale medzi neskôr prisťahovanými Rumunmi a pôvodnými maďarskými občanmi. Konflikty nie sú tam, kde sa spoluzitiu učili po stáročia. Vážne konflikty vznikajú až v dôsledku presídľovacej politiky.

A kde je to prekliatie – bludný kruh?

To je tá paradoxná opozícia: vlast versus pokrok. Pasca revolúcie rokov 1848/49. Maďarská spoločnosť sa, myslím, nikdy nevedela vyrovnáť s tým, že rozvoj maďarských miest bol vlastne dielo nemeckých obyvateľov. Lebo v Maďarsku existovala predovšetkým typická šľachtická elita, kým pokrok zabezpečovali takzvané nemaďarské elementy. Nositeľmi progresu boli vždy cudzinci, cudzie vzory. A toto je apriori skrytý konflikt. Pretože pokrok, demokratizácia sa predkladala Maďarom ako niečo cudzie. Vykazuje sa to ako niečo, čo nám naprojektovali. A dnes sa to vracia – nenávisť k nadnárodným podnikom, euroskepticizmus, ochrana starého, maďarského.

Hrdosť na návrat do Európy nefunguje?

Euroskepticizmus, ktorý silnie, namietajú, že inštitúcie nie sú volené, nemôžeme ich ovplyvniť. Európa je sociálno-demokratická a maďarský výklad našich dejín znie, že socialisti vždy slúžili cudzím záujmom. Za socializmu sovietskym. Takže sa vlastne nič iné nedeje ani dnes, zasa sa tu slúži cudzím záujmom, tentoraz zahraničným inštitúciám, nadnárodným podnikom cudzích armád, teraz už západným. Keby človek pritlačil k múru tento podozrievavý rozum, je na toto všetko argument. Kedysi to boli sovietske tanky, dnes multinacionálne organizácie a firmy.

Zdalo sa vám, že reálny socializmus tu bude navždy?

Určite. Myslel som si, že mojou úlohou je, aby som si vymyslel taký spôsob života, kde by som si čo najlepšie mohol zachovať sebauctu. Najžiteľnejší život.

Aká by to bola forma života?

Že nikdy nevezmem takú prácu, ktorá by zo mňa spravila súčasť nomenklatúry a bezprostredne by som sa musel systému zúčastňovať. Takže v tom čase som vykonával také pomocné duševné práce.

(pokračovanie na str. 13)

HLEDÁNÍ HISTORIE A VZPOMÍNEK

Krajiny Metropole smrti

Prolog nebo snad epilóg

Počátek této cesty, o níž nevím, kam mě povede, byl zcela prozaický: mezinárodní vědecká konference v Polsku v roce 1978, na kterou jsem byl pozván spolu s několika dalšími izraelskými účastníky. Konala se pod záštitou Mezinárodního výboru historických věd, konkrétně sekce zabývající se srovnávacími dějinami náboženství – *Commission Internationale d'Histoire Ecclésiastique Comparée*. Naši skupinu tvořili jeden medievalista, jeden odborník na 18. století, já na moderní dějiny a jeden historik, kterému Poláci odmítli vstup, protože to byl bývalý polský občan a tím, že emigroval do Izraele, „zradil svou vlast“. Konference probíhala více méně tak, jak to na podobných vědeckých konferencích chodí. Má přednáška byla dost objevná a vzbudila značný zájem, ale to vše přešlo. Po konferenci hostitelé organizovali výlety do vzdálenějších končin země – do Krakova, do Lublinu a do různých míst navštěvovaných turisty. Já jsem kolegům řekl, že s nimi nepojedu, že mám jiný plán cesty, a sice do Osvětimi. Na tom, že Žid jede navštívit Osvětim, není celkem nic zvláštního, i když tenkrát to nebylo tak módní jako dnes. Jeden z mých kolegů, medievalista, kterého jsem už pěkných pár let znal z naší jeruzalémské univerzity, mi řekl: „Když přijedeš do Osvětimi, nezůstávej v hlavním táboře, to je spíš muzeum. Když už tam budeš, zajdi do Birkenau – to je ten pravý Auschwitz.“ Nezeptal se mě, jestli jsem s tím místem nějak spojen. Kdyby se mě zeptal, řekl bych mu to. Ale on se nezeptal, já mu neodpověděl, a vydal jsem se na cestu.

Na cestě k Metropoli smrti

Chtěl jsem jet vlakem, ale nebyly už lístky. Letěl jsem tedy do Krakova a v Krakově jsem sehnal taxíka, oprýskanou vykopávku, a požádal řidiče, aby mě odvezl do Osvětimi. Nejel tam poprvé, už vezl nějaké zahraniční turisty. Polsky jsem se domluvil celkem obstojně. Něco jsem znal z oné doby, něco jsem se naučil na univerzitě a pomohl mi také můj český základ. Jeli jsme a taxikář nepřetržitě klábosil o autě, které mu ukradli a zase se našlo, a když cesta vedla podél toku Visly, vyprávěl, že to je „Wisła zła“, která se vylévá z břehů a zaplavuje okolí, bere s sebou lidi a dobytek. Jeli jsme cestami, které byly jakž takž udržovány, přes výmoly, a já postupně přestal odpovídat. Přestal jsem vnímat, co ten člověk říká.

Vnímal jsem jen tu cestu. Náhle jsem měl pocit, že v těchto místech už jsem byl. Poznával jsem rozcestí s ukazateli, domy. Pravda, tehdy to byla jiná krajina, zimní noční krajina, hlavně té první noci, ale byla to i krajina denní, a pochopil jsem něco, co jsem neočekával: že cestuji v opačném směru po cestě, kterou jsem šel 18. ledna 1945 a ve dnech následujících, ven z onoho komplexu, o němž jsem si myslel, o kterém jsme si všichni mysleli, že se z něj nikdy nikdo nedostane.

Noční cesta 18. ledna 1945

Ta cesta má mnoho tváří, ale byla to jedna tvář, snad jedna barva, barva jedné noci, jež se mi uchovala s intenzitou, která překrývá všechny ostatní – ta noční barva,

Prostor tábora Osvětim-Březinka v sedmdesátých letech 20. století. Foto archiv Památníku Terezín.

která mi splývá s cestou, která byla později nazvána „pochod smrti“. Byla to cesta ke svobodě; cesta, při níž jsme vyšli z brány, o které jsme si mysleli, že jí nikdy neprojdeme.

Co si z té cesty pamatuji – vlastně všechno, ale jak jsem řekl, nejvíce převládá určitá barva: noční barva sněhu všude kolem, předlouhý černý konvoj se pomalu sune vpřed, a náhle – černé skvrny po stranách cesty: jedna velká černá skvrna a pak další velká černá skvrna a další. Nejprve jsem byl oponen tou bělostí, svobodou, široce otevřenou noční krajinou, vesnicemi, jimiž jsme procházeli, skutečností, že jsme za sebou nechali ploty s ostnatým drátem. Pak jsem se na jednu tu tmavou skvrnu podíval z větší blízkosti – bylo to lidské tělo,

a další černá skvrna – a viděl jsem, co to bylo; skvrny přibývaly, mrtvá těla se objevovala stále častěji.

Vnímal jsem je proto, že jak se cesta vlekla, ubývalo mi sil a propadal jsem se blíž a blíž posledním řadám. Každý, kdo v těch posledních řadách ochaboval, kdo zůstal pozadu, byl zastřelen a proměnil se v černou skvrnu podél cesty. Střelba se ozývala čím dál víc a skvrny se množily a pak, jakoby zázrakem, se náhle a zcela neočekávaně – alespoň pro nás – konvoj to první ráno zastavil.

Nebudu teď popisovat pochod smrti ani útěk a vše ostatní. Vylíčil jsem jen jednu asociaci, která se vynořila z povídání krakovského řidiče, z „Wisły zle“, která se vylévá z břehů a klikatí podél všech cest, které vedly blíž a blíž k místům, jež jsem poznával. Poznával jsem je jako ve snu. Možná, že jsem je nepoznal a jen jsem si to představoval, ale to není důležité. Zmlknul jsem a nakonec jsem poprosil řidiče, aby též mlčel.

Dorazili jsme tam. Zeptal jsem se ho, zda zná cestu – ale ne k muzeím, ne do Osvětimi, ale do Březinky.

Červená cihlová brána Metropole. Krajiny ticha a prázdnoty od obzoru k obzoru. Pohřbení Osvětimi

Dojeli jsme k bráně, k té bráně z červených cihel s věží, pod níž projížděly vlaky – znal jsem ji tak dobře. Požádal jsem řidiče, aby počkal venku. Nechtěl jsem, aby vešel se mnou dovnitř. Byl deštivý letní den, nepršelo silně, neustávající drobný deštěk plnil vzduch směsicí mlhy a vlhkosti, tichou viditelností. Byl tak tichý, jak jen takový drobný deštěk může být.

Když řidič zaparkoval auto, vydal jsem se podél kolejí, mezi kolejemi, kde teď

rostla tráva, prošel jsem branou, podruhé – ale tentokrát pěšky a sám. Šel jsem k místu, o kterém jsem si byl jist, že ho najdu, do jednoho z táborů, který tam měl být. Ale místo něj se rozprostíraly od obzoru k obzoru jen řady – les cihlových komínů, které tu zůstaly z baráků, které byly rozebrány a zmizely, a řady betonových pilířů, z nichž se každý nakláněl jiným směrem, a na té a oné straně kusy zrezivělého ostnatého drátu, některé ležely bez hnutí, jiné se plížily vlhkou travou, tou zplihlou mokrou travou. A ticho. Zdrucující ticho. Nebylo slyšet hlas ptáka. Naprostá němota a prázdnota. Úžas, že tato krajina, jež byla tak hustě zaplněna lidmi – mravenci, armádami otroků, černými řadami lidí vlekoucími se po cestách ke krematoriím –, byla tichá. Opuštěná. Přesto tu bylo všechno: les betonových pilířů – člověk je téměř viděl před očima, pyšné a vzpřímené, s napjatými ocelovými dráty jako v ten den, kdy jsme sem v noci přijeli – jako té první noci osvětlované průvodem světél, která přejížděla přes naše obličej, když se vlak pomalu sunul „galerií světél k Metropoli smrti“.

Ale to už nebyla ona Metropole smrti. Byla to velmi melancholická krajina. Krajina naplněná prázdnotou. Bylo tu všechno, jenže jakoby v dálce. V dálce prázdnoty, ale přitom palčivé. Stejně palčivé jako onoho dne – ne, nebylo to tak nevinné. Už to nebyla krajina dětství, byla to krajina – nechci říci to slovo, ale byla to hřbitovní krajina. Osvětím pohřbívaná. Byla pohřbívaná, ale přitom se rozpínala jako obrovitý hrob od obzoru k obzoru. Ale všechno tu bylo, a alespoň já jsem to všechno mohl rozeznat.

Na ruinách „dětského bloku“ a „nemocničního bloku“

První místo, ke kterému jsem šel tou travou, byly základy bloku dětí a mládeže, kulturního centra rodinného tábora. Sebral jsem jednu zteřelou cihlu, úlomek cihly, a vzal jsem ho s sebou. Šel jsem podle číslování. Rozpoznal jsem to místo v řadě baráků, podle základů, a věděl jsem, že to je „jednatřicítka“. Odtud jsem šel k dalšímu místu, kde stával nemocniční blok, ten blok, v němž prováděl své pokusy neblaze proslulý Mengele a kde jsem se určitou dobu léčil se záskrtem. Paradoxně mi nemoc, která se tehdy zdála být smrtelnou, zachránila život. V tomto bloku jsem také od jednoho umírajícího vězně získal první vrchovatou dávku evropského kulturního dědictví.

Tolik o mé cestě do dvou míst, v nichž jsem tehdy skutečně byl, do dvou budov, do nichž jsem tenkrát vstoupil, v nichž jsem tehdy žil, v nichž jsem do sebe nabral, co jsem nabral – a co ve mně už zůstalo.

Cesta k ruinám třetího místa – „Prométheus v Hádu“

Odtud byla nevyhnutelná cesta do třetího místa, v němž jsem jako by žil a navždy zůstal, od onoho dne až dodnes, a jsem tam zajatý jako vězeň odsouzený na doživotí, spoutaný a přikovaný řetězy, ze kterých se nelze osvobodit. Kdyby to neznělo tak rouhavě, řekl bych „jako spoutaný Prométheus“. Ale já jsem byl koneckonců dítě, těmito řetězy spoutané, které v nich zůstalo v každé fázi svého vývoje a růstu. Za pochodu smrti a na útěku, při osvobození a během všeho, co následovalo.

Říkám, že jsem byl spoutaný a zůstal spoutaný či přikovaný řetězy, ale to právě proto, že jsem tam nikdy nebyl, do oněch nádvoří a staveb jsem nikdy nevkročil. Kroužil jsem kolem nich jako noční motýl nad plamenem s vědomím, že pád do něj je nevyhnutelný, nicméně jsem stále kroužil nad ním, chtěl nechtě – to nebylo v mé moci – a všichni mí kamarádi, motýli, ne úplně všichni, ale téměř všichni tam byli a nikdy odtamtud nevyšli.

Bludné kruhy návratu do Metropole smrti

Cesta k místu, k němuž jsem šel, musela vést ke krematoriím. Nejprve jsem, myslím, došel ke druhému. Nacisté je vyhodili do povětří stejně jako číslo I, které stálo naproti němu, ale obě se částečně dochovala. Křoví a stromy ruiny divoce zarůstaly. Sebral jsem úlomek druhé cihly, byl černý a začazený. Pak jsem přešel přes cestu ke krematoriu I, v němž i po výbuchu zůstala podzemní plynová komora. Schody, které do ní vedly, stále existují a leží na nich zřícená betonová střeška jako tygří hřbet či vlna oceánu. Vystoupil jsem na ni a šel jsem tam, kudy jsem nikdy předtím nešel, a sestupoval jsem po schodech, tak jako v mých vždy se vracejících snech, v nichž po nich jdu dolů s kamarády a se všemi svými blízkými. Je to sen, který mě vždycky vrátí zpět tam, a vím, že tomu místu nemohu uniknout, že do něj každý musí přijít, protože je to nezměnitelný zákon místa, z něhož není úniku, a fantazie nám nedá přičarovat osvobození a konec, tak jako je to možné v hravé dětské představivosti, protože každého tam odvádí železný zákon a nikdo odtamtud neunikne.

V tom snu také vím – protože jedné noci všichni zahynuli a já zůstal –, že se na poslední chvíli zachráním. Nikoli svojí zásluhou, ale díky jakémusi nezvratitelnému osudu. Ten noční sen mě vždycky přivede k témuž nezměnitelnému zákonu, podle něhož se opět vrátím do krematoria a nějakou krkolomnou cestou přes kanály s černou vodou, příkopy a skrytými otvory se proko-

pu pod ostnatým drátem a dostávám na svobodu, nastoupím do vlaku a v noci na nějaké opuštěné stanici tlampač vyvolá mé jméno a jsem vrácen zpět do místa, kam musím – do krematoria. A přestože vím, že budu chycen, vždycky vím, že musím být zachráněn. Je to jakýsi nekonečný cyklus, cyklus Tantalův či Sisyfův nebo jakýkoli jiný příbuzný mýtus, jež si ještě vybavíme, který se v nekonečném začarovaném kruhu vrací na totéž místo.

Rozhodl jsem se sestoupit po těch schodech. Věděl jsem, že nejprve musím vylézt na prolomenou vlnu střešky. Vyšplhal jsem na ni a přešel ji po celé délce, pak jsem – nevím, jak dlouho – zůstal stát na místě, a nakonec vstoupil na schody vedoucí dolů. Sestupoval jsem schod po schodu do místa, kam sestoupili všichni, jejichž jména a tváře jsem si pamatoval, a všichni ti nesčíslní, které jsem viděl jít v nekonečných řadách ke krematoriu, které je pohltilo; a pak jsem si představoval, jak stoupají v ohni a plamenech na osvětlené noční nebe nad komíny. Konečně jsem došel dolů. Do samotné plynové komory jsem se nedostal, protože se na ni zřítíla střeška a zatarasila vstup. Otočil jsem se a pomalu jsem vystoupal po stejných schodech nahoru.

Cesta zpět

Vylezl jsem z trosek a šel k východu z Břežinky, skrze tutéž cihlovou bránu, již jsem vstoupil. Došel jsem k řídiči a beze slova jsme odjeli.

V letadle, které sebou házelo ze strany na stranu – byl to malý stroj –, jsem si do bloku, který mám v pracovně, skoro v nepřítomnosti zapsal své dojmy. Napsal jsem je i do dopisu; nevím, zda ten list ještě existuje.

A tak jsem se začal vyrovnávat, už ne ve snu, ale vědomě, se svým návratem do Metropole smrti.

OTTO DOV KULKA

Autor textu, profesor židovské historie OTTO DOV KULKA (nar. 1933), působí na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě. Ukázka je převzata z knihy O Němcích a Židech v době nacistického režimu, eseje tří generací historiků, již uspořádal Moshe Zimmermann a v roce 2006 ji v angličtině vydalo nakladatelství Magnes Press. Kulkův text, jež zařazujeme u příležitosti 62. výročí osvobození koncentračního tábora Osvětim, patří k nejsobitějším příspěvkům v celé publikaci, která je tomuto významnému odborníkovi na moderní židovské dějiny dedikována. Recenzi knihy přineseme v některém z příštích čísel Rch. Přeložila Alice Marxová.

NENÁPADNÉ STOPY SKUTEČNOSTI

Fotografka Grete Popper v Praze

„Její tvorba vyčnívala z poněkud anachronické tvorby většiny českých Němců a byla respektována a přijímána i v českých klubech. (...) Ani mezi českými fotografy nebylo mnoho zajímavých žen a Grete Popper bezpochyby patřila mezi nimi k nejvýraz-

Deštivý den / Václavské náměstí, 1936.

nějším...“ tak hodnotí tvorbu znovu objevené umělkyně historik fotografie Antonín Dufek z Moravské galerie v Brně, který uspořádal reprízu její samostatné výstavy v Obecním domě v Praze.

Grete Popper se narodila 5. září 1897 v Praze. Pocházela ze smíšeného manželství: otec Julius Popper (1860 Bučovice) a matka Johanna, roz. Volná (1870 Brno), se vzali roku 1896 v Brně, ale brzy se přestěhovali do Prahy. Grete vyrůstala v Praze, otec pracoval v pražské pobočce vídeňské pojišťovny (starší nevlastní bratr Kurt Popper žil od roku 1925 rovněž v Praze a byl údajně ředitelem Fantových závodů). Greta od roku 1922 pracovala jako úřednice na obchodním ředitelství kladenské Poldovky, od roku 1925 bydlela ve vlastním bytě Na Švihance 8 v Praze XII. V roce 1931 se její jméno objevuje poprvé na stránkách *Fotografického obzoru*, měsíčníku Svazu československých fotografů amatérů – v soutěži firmy Kodak se umístila na 3. místě. V roce 1932 se účastnila Mezinárodního salonu amatérské fotografie, stala se členkou Klubu německých fotografů amatérů v Praze (*Klub deutscher Amateurphotographen Prag*) a na výstavě londýnské Royal Photographic Society získala 2. cenu a četná uznání. Následující-

cího roku vystavila podle *The American Annual of Photography* na 13 salonech 30 fotografií. V letech 1933–37 úzce spolupracovala s fotografem Richardem Levym, zvaným Errell (1899 Krefeld–1986 Locarno), průkopníkem využití fotografie v reklamě, který v roce 1933 emigroval z Německa do Prahy a 1937 odešel do Palestiny.

V roce 1934 se účastnila s většinou českých fotografů II. mezinárodní výstavy sociální fotografie v paláci Metro v Praze a řady amatérských přehlídek, vystavovala na mezinárodních fotografických salonech, pravidelně na výročních výstavách Deutscher Lichtbilder-Verband in der ČSR, Royal Photographic Society v Londýně a American Annual of Photography, Salon International d'Art Photographique v Paříži a mnoha dalších přehlídkách v Evropě, Americe, Japonsku, Austrálii i Jižní Africe. Její snímky z té doby byly publikovány u nás ve *Fotografickém obzoru* a renomovaných časopisech jako *Das Lichtbild*, *American Photography*, *Camera*, *Photo*, *Photographie*, *The Year's Photography* a *Photography Year Book*. Účast na 80 fotografických salonech ji řadí k nejúspěšnějším československým fotoamatérům a je vysoce hodnocena v *The American Annual of Photography*. Od poloviny 30. let vystavuje a publikuje zejména v zámoří, na německých, rakouských i domácích výstavách se objevují její snímky stále méně, naposledy v roce 1938.

STYLIZOVANÉ MOMENTKY

(Momentky z odstupu)

Grete Popper se jako fotografka věnovala téměř všem žánrům, převládají však portréty, např. Jana Kubelíka, fotografa Errella či Reinholda Spiry, ale také portréty zvířat, psů a koček i reklamní a abstraktně stylizované fotografie, všechny na nejvyšší profesionální úrovni své doby. V exteriérech převládají stylizované

přírodní studie z horských výletů, v polovině 30. let se v její tvorbě objevují etnografické motivy z moravského a slovenského venkova, jaké tehdy fotografovali také Karel Plicka (*Zem spíeva 33*) nebo Jan Lukas (*Země a lidé*), ojediněle se vyskytuje i sociální téma. K nejpозорhodnější fotografiím Grety Popper však patří její záběry z pražských ulic, náměstí a sadů, které vznikaly jakoby mimovolně na okraji jejího života, v místech, která denně navštěvovala. Tyto fotografie působí jako momentky, ve skutečnosti zachycují dávno vyhlédnutý motiv, často z nadhledu nebo neobvyklého úhlu, za zvláštních světelných či atmosférických podmínek, které prozrazují, že jim věnovala hodně času. Často zachycují motivy, které již patří minulosti, jako bruslení na zamrzlé Vltavě pod Karlovým mostem.

Patrně z počátku 30. let pocházejí Gretiny první pohledy na Václavské náměstí z oken pojišťovny Assicurazioni Generali, kde pracovala jako sekretářka. Zachycují pražské centrum z různých úhlů za jarního deště nebo ve sněhových plískanicích a působivě uchovávají větrnou atmosféru dne. Odtud také 21. září 1937 fotografovala pohřeb T. G. Masaryka, a tyto neobyčejné záběry patří k jejím nejslavnějším fotografiím. Nenápadné stopy atmosféry ožívují jak velmi civilní záběry z pražských parků, zahradní restaurace na Letné nebo poloprázdňé kavárny Hotelu Palace a dávají jim neopakovatelné kouzlo zachyceného

Poslední sněh, Praha, 1935.

času, připomínající fotografie Josefa Sudka. V létě 1938 se spolu s dalšími amatérskými i profesionálními fotografy účastnila X. všesokolského sletu v Praze, jehož záběry uveřejňoval *Fotografický obzor*.

Klub německých amatérských fotografů v Praze byl jedním z nejstarších svého druhu v Čechách (založen 1896).

V roce 1919 obnovil svoji činnost jako Photo-klub, který měl sídlo v budově banky na pražských Příkopech a vydával časopis *Das Lichtbild*. Na rozdíl od sudetských poboček Společnosti amatérských fotografů v ČSR byli mnozí členové pražského klubu Židé, vedle Grety

se výrazněji uplatnili např. Heinrich Bergstein, Oswald Stein, Rudolf Weiskopf, Reinhold Spira, Eduard Tichy, Karl Freuler a další. Po roce 1935 pražský klub mizí ze scény, v listopadu 1938 byl zrušen jeho časopis a po odchodu mnoha členů oznámil v roce 1939 svůj zánik. V protektorátu pak byla z převážně severočeských sudetských poboček Společnosti amatérských fotografů zřízena nová župa Říšského svazu fotoamatérů.

Sudy. 1935.

Greta žila ještě koncem roku 1940 v Praze, jak o tom svědčí její fotografie vlajky s hákovým křížem a nacistické stráže před Pražským hradem, její další osudy zatím neznáme. Snad se jí podařilo vyhnout deportacím nebo emigrovat. Krátce po skončení války je opět v Praze, kde začala pracovat jako tlumočnice pro později dosti problematickou organizaci známou jako Mezinárodní svaz studentstva, přivydělávala si jako překladatelka pro různé časopisy a privátní výukou jazyků. Nadále fotografovala pouze pro soukromou potřebu, fotografie již nevystavovala ani nepublikovala. Na podzim 1976 byla po mozkové mrtvici umístěna v domově pro přestárlé v Krásné Lípě u Děčína, kde vzápětí 4. listopadu 1976 zemřela. V roce 1984 zakoupilo část její pozůstalosti Moravské zemské muzeum, Moravská galerie v Brně, Muzeum hl. města Prahy a několik dalších institucí a její dílo bylo znovu objeveno na několika výstavách české mezinárodní fotografie.

(Grete Popper – fotografie, Obecní dům v Praze. Do 7. ledna 2007, otevřeno denně od 10 do 18 hod. K výstavě byl vydán reprezentativní česko-anglický katalog, který získal ocenění Fotografická publikace roku 2006.)

ARNO PAŘÍK

KROMĚŘÍŽ PO TRINÁCTĚ

V polovině listopadu se konala v přívětivém prostředí Muzea Kroměřížska již 13. konference Židů a Morava. Úhrn přednášek přinese jako vždy sborník, zde připomeneme jen nejvýraznější příspěvky.

Úvodní přednáška arch. J. Klenovského (ŽO Brno) představila různé druhy památníků a pamětních desek na území Moravy a Slezska, věnované obětem holocaustu, zničeným židovským památkám a jednotlivým rodákům. Mgr. D. Polakovič (ŽM Praha) se zaměřil na nejasné počátky instituce zemského rabinátu na Moravě a zpochybnil dosud přijímané představy o jejím počátku v polovině 16. století. Předmětem zájmu dr. J. Bránského se tentokrát stal pivní šenk v boskovickém Židovském Městě, nazývaný od počátku 18. století *Pardon*, kde se čepovalo vrchnostenské pivo a provozoval ji židovský nájemce.

Mgr. R. Daněk (Archív města Ostravy) přinesl překvapivý pohled na podnikání Lichtensternů z Koloredova na Ostravsku, jejichž aktivity výrazně přesahovaly hranice Ostravska. Mgr. H. Šústková ze stejné instituce se věnovala osudům ostravské bankéřské rodiny Wechsbergů. Připomněla odvrácenou stranu velkého podnikání, bankroty, životní krachy, sebevraždy. Do třetice se ředitelka Archivu města Ostravy dr. B. Przybylová věnovala příběhu malého židovského podnikatele Eduarda Grafa z Ostravy, který se z prvního nízkého transportu dostal na území Ukrajiny a skončil v sovětském gulagu. Podnikání Židů v období liberalismu a jejich účasti v místní veřejné správě a společenském životě ve Frýdku a Místku (1870–1939) se podrobně věnoval Mgr. Jaromír Polášek (Muzeum ve Frýdku-Místku).

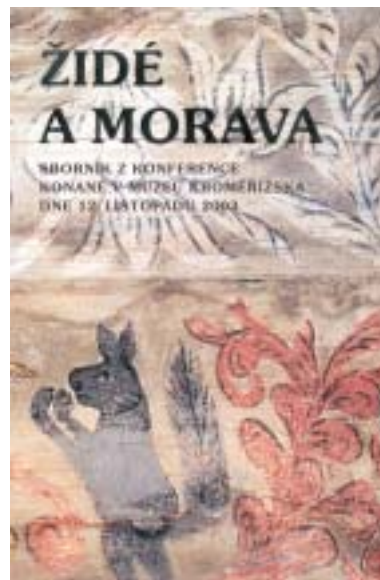
Mgr. P. Pálka (Muzeum Kroměřížska) se zabýval činností kroměřížských antisemitických novin *Žihadlo* z počátku 90. let 19. století, které prosazovaly tzv. „plemenný antisemitismus“.

Historii snah o založení Židovského ústředního muzea pro Moravsko-Slezsko v Mikulově pod vedením mikulovské rodiny Teltšerů se zabýval A. Pařík (ŽM Praha). Ačkoliv muzeum existovalo pouze dva roky (1936–38), jeho příběh poskytuje dobrý příklad spolupráce různých židovských institucí, představitelů obcí, B'nai B'rith, Zemského svazu ŽNO a mnoha jednotlivců bez ohledu na politický názor a zaměření. Bc. E. Janáčková přednesla příspěvek o izraelské výtvarnici s moravskými kořeny Anně Ticho a její cestě z rodného Brna do Vídně a Jeruzaléma, kde se vdala za MUDr. Alberta Ticho z Boskovic. Jejich dům se stal kulturním centrem, kam docházeli Scholem a Buber, navštívili ho např. Einstein, Werfel. Příspěvek ing. J. Kapouna byl věnován osobnosti a osudům Herrmanna Steinschneidera z Prostějova (známého spíše pod uměleckým jménem Erik Jan Hanussen), slavného mága a ilusionisty 20. a 30. let, jehož otec býval šamesem v prostějovské synagoze.

Dr. M. Dokoupilová (Muzeum Prostějovska) zpracovala pronásledování židovského obyvatelstva v Prostějově, Mgr. E. Kalousková (UP Olomouc) se věnovala životnímu příběhu uherskobrodského rodáka Arnošta

Schöna, který byl zapojen v místním odboji a částečně ho i financoval. Po únoru 1948 se vystěhoval do Izraele.

Překvapivě referátů se zabývala poválečnými osudy Židů v Československu. Z nich nejzajímavější byl asi příspěvek Mgr. J. Machaly, věnovaný konfiskaci židovského majetku po válce v Holešově. Tento majetek byl automaticky považován za opuštěný a jako takový byl zabaven obcí a rozprodán soukromníkům ihned po osvobození, dříve než se někteří majitelé stačili vrátit z koncentračních táborů. Podrobným mapováním poválečných osudů židovských obcí a jejich představitelů na Moravě v letech 1948–68 se zabývala dr. B. Soukupová. Sledovala činnost poválečných duchovních, kantorů E. Davidoviče, B. Farkaše, a zejména rabína R. Federa, jejich rozporné postavení mezi snahou poskytnout jakousi životní perspektivu souvěrcům a větší či menší mírou spolupráce s režimem, i to, nakolik dokázali zabránit tomu, aby se náboženským a pietním aktům podsouvaly politické významy. O to smutnější byl skutečný nedostatek duchovních uštváných hektickým životem, státním dohledem a perzekucí. Ačkoli v dobovém tisku nacházíme mnoho dokladů snahy o přizpůsobení se režimu, lze tyto materiály sotva považovat za odpovídající výraz skutečných názorů a života židovské komunity. Ing. J. Zika

vzpomenul na snahy o záchranu břevclavské synagogy, které hrozila na sklonku 80. let demolice, její rekonstrukci a úspěšné současné využití břevclavským muzeem. Autor se angažoval také ve snaze o záchranu břevclavského židovského hřbitova, která se však nesetkala s podobným úspěchem.

Za Muzeem Kroměřížska a organizátorem konferencí Mgr. Petrem Pálkou stojí již úctyhodná řada 12 sborníků z předchozích konferencí z let 1994–2005, které by neměly chybět v žádném muzeu a vzdělávací instituci nejen na Moravě. Všechny sborníky je dosud možno zakoupit na adrese Muzeum Kroměřížska, Velké náměstí 38, 767 11 Kroměříž nebo objednat e-mailem na adrese muzeum@muzeum-km.cz.

AP

Gábor Németh

JEŠTĚ JSEM SE ANI NENARODIL

Ještě jsem se ani nenarodil a už mě chtějí zabít, dokonce dvakrát. Moje matka vyjde na chodbu ve vybledlých červených tepláčkách, na zádech má nějaký nápis, Budovatel nebo Honvéd, v ruce koš na odpadky, chce vynést smetí do kontejneru.

Dům je pavlačový, na dvoře, vedle železného klepadla, na kterém Fehérovic dcerka, takzvaná *domovníkova dcérka*, bude jen cvičit, tam, kam o mnoho let později házím drobné mince zabalené do novin, když někdo vejde a hraje na housle, stojí dva muži. Na základě lživých zpracování doby a zřejmě pravdivých fotografických a filmových dokumentů právem předpokládám, že minimálně jeden z nich je v baloňáku (...) Ještě se nedívám. Jsem embryo. Cucám si v teplé tekutině prst. Dejme muži v baloňáku do rukou samopal. Zřejmě hledají právě takové komunistické kurvy v červených tepláčkách a s velkým břichem, tohle jim nařídili, ve středu zastřelíte tři komunistky v červených tepláčkách, jestli budou skotné, dostanete dvojnásobek, nebo co. Muž v baloňáku zvedne samopal s bubnovým zásobníkem, moje matka se zastaví, strne, svou krví skrze tak zvanou pupeční šňůru do mě vloží koňskou dávku strachu, potom se tím nejjednodušším způsobem připraví na smrt.

Tedy nijak.

Vzpomene si proč, kvůli těm zkurveným komunistickým tepláčkům, které si navlíkla. Kousek odtud, u Oktogonu, především oběšili jednoho klacka v dózsovské teplákové bundě. V tepláčkách, anebo spíš kvůli nim.

Je příznačné, že druhého nevidím, právě toho, který nás zachránil před nimi samými tím, že ve vhodnou chvíli praští do hlavně samopalu. *Vždyť je těhotná, to nevidíš, ty křene.* To řekl podle mojí mámy. V boji o svobodu nastane okamžik příměří, z pochopitelného lidského důvodu nechají těhotnou nepřítelkyni lidu běžet a nepřímo napomůžou k tomu, že se dostanu na svět. Pustí mě do světa.

Podruhé nás chtěli zabít Rusové, tehdy ještě *Rusové*, později z nich budou znova *sovětští lidé*. V podobných přívlaskových konstrukcích používáme slovo lidé tehdy, když někým hluboce pohrdáme, nebo si aspoň myslíme, že je nám vzdálený na světelné roky. Třebaže kontext, tak zvané *textové prostředí*, většinou napovídá, že se na sovětské lidi díváme nahoru, ne zvysoka.

Sověťští lidé.

Sanitka uhání, veze moji mámu do Sportovní nemocnice, 23. listopadu 1956, v den tiché demonstrace jí vytekla plodová voda. Předčasný porod. Rusové se, pravda, nenechali opít rohlíkem, viděli dost sovětských filmů. Takhle utíkají fašisti, tohle si vymysleli. Sehnali si sanitky, ale možná to ani nejsou sanitky, ale vojenské nákladáky natřené vápnem, nahonem přebarvené, hákový kříž nacisti zakryjí červeným křížem, velmi mazané. Šikovni malí nacisti, je třeba je v tom divném Suez, nebo kde to jsme, postřílet. I když udělají všechno, co je odborně i lidsky možné. Dejme i řidičovi sanitky tvář, ať je to Yves Montand

23. listopadu 1956, v den tiché demonstrace... Foto ČTK.

z toho úplně bezvadného filmu. Ve kterém se převládá nitroglycerin. Yves Montand se vykloní a řve, rusky, možná s ne úplně dokonalým akcentem, řve *vezu rodičku. Nebuď směšnej*, pomyslí si Rusové, taky rusky, a střilejí. *Cena strachu.* Tehdy si řidič sanitky vymyslel, že vystrčí předek sanitky, vzápětí dupne na brzdu, počká na dávku ze samopalu, potom šlápne na plyn na doraz a přeletí přes křižovatku, umím si představit, jak si v tom moje máma bahnila.

Nějak se dostaneme ke Sportovní nemocnici.

Asi jsem v mámině břiše spal.

Ještě jsem uměl spát, i přes den, možná proto, že to tehdy nebylo povinné. Na to, abych přestal, jsem se musel narodit a trochu vyrůst. Spát jsem přestal ve skupině malých prcků. Tehdy jsem s tím začal. Nebylo to proto, že jsem byl zlý, jednoduše mi to nešlo, nemohl jsem spát. Tehdy začalo i to divení, když jsem přestal spávat.

Jim že to tak jde. Zrovna to jim jde, co je právě třeba. Vytáhnou rozkládací lůžka, dají na ně nějaké deky, prostěradla, najednou je pološero, sestřička vypráví pohádku a oni usnou. Hladce. Palec jim vklouzne do úst. Byly z mého nespaní šílené, z toho, že se široce otevřenými očima civím do stropu, drobná šelma, čučel jsem na ostatní, díval jsem se na to, co se přes škvíry žaluzií sem dostávalo ze světa nebo co z něho sem do místnosti vpustili, na lampu, na vzorky příkrývky, na poházené hračky. Na všechno. Občas jsem se posadil, a takhle, tím sedem, jsem protestoval, trčel jsem z vodorovnosti, provokativně, tak říkajíc jsem vyzýval i jiné, aby se přidali, aby protestovali proti tomu jedu odpoledního spánku, byl jsem do krajnosti odhodlaný.

Dlouho přemýšleli, co by se dalo dělat. A přišli na něco úplně geniálního. Vždycky

na to přijdu, prohlédnou si celek, celý arzenál, a vyberou si z něho tu nejdokonalejší zbraň.

Vymysleli, že budu dávat na ostatní pozor.

Že budu strážit jejich spánek

Abych byl ten, kdo dává pozor.

To byla moje role, až tak, že dokonce uspořádali malou slavnost, na důkaz našeho nezpochybnitelného vývoje jsme předvedli pohádku

a v té pohádkové hře mi přidělili roli Starého dubu, mimochodem Starý dub byl zhotovený ze dřeva a pomalovaného plátna, Starý dub byl ve skutečnosti malbou ve tvaru starého dubu, která shodou okolností zobrazovala právě starý dub, jen v něm byla díra, suk, na místě namalovaného suku byla skutečná díra, skrz kterou jsem se měl dívat jako Starý dub, tedy jako tvář Starého dubu, musel jsem vylézt na žebřík a odtamtud se podívat, při tom jsem uviděl, že Starý dub ze zadu vůbec nevypadal jako Starý dub, ale jako dřevo a plátno, ale přesto jsem tam vylezl a usmíval se skrz tu díru ven a dolů už jako Starý dub na ostatní, na malé hříbky a květinčky tam dole (...).

Dával jsem pozor na ostatní, já Starý dub, bděle.

To, co bylo do té chvíle zakázané, změnilo v povinnost. Nejenže jsem směl v čase spánku zůstat vzhůru, nejenže mi poskytl

právo na nespání, které jsem jinak měl od narození, nejenže schválili to, co bylo skutečností, oni z toho udělali přímo závazek. Nespání se stalo mojí prací, vůči čemuž jsem mohl protestovat jen spaním.

Jenže já jsem spát nemohl, nedalo mi svědomí. Neuměl jsem spát na protest. Porazili mě. Ale bude přesnější, když řeknu, že z mé čiré existence udělali porážku.

A opravdové peklo je, že si dřív nebo později na všechno zvykneš.

Seděl jsem, díval jsem se na ostatní, jak spí. Takže tohle bude odtěd' moje práce. Dělal jsem něco, co já nejsem schopný, zato se na ně dívám, nemůžu se nedívat. Stávám se pozorovatelem, ne účastníkem. Občas přece jen naléhali, abych se zúčastnil, pak se ze zdvořilosti zúčastním, ale aby se to dalo vydržet, vylezu ze sebe, trochu odstoupím a někde, na nějakém vhodném místě se uvelebím, na-ju si vhodný bod, odkud uvidím na celek.

A oni zařídí, aby se moje vzpoura stala úlohou. Zařídí, abych byl hodný, abych zůstal hodným, abych se bezstarostně mohl postavit před dědu Mráze.

Stojím před dědou Mrázem, protože mě vyvolal, je to velmi zvláštní děda Mráz, například vousy na bradě nemá bílé, ale jako by byly ze slámy, je nás tu strašně moc, tmavý sál plný tatíčků a mamiček a dětiček a babiček a paní učitelek, navlíkli mi moje sametové kalhoty, sametové kalhoty a košilku ze šlehačky, lakové boty, oslepující bílé podkolenky, navlhčený hřeben mi rozdělil bujně, zvlněné vlasy medové barvy. Valí se na mě jakési teplé světlo, začínám se potit. Děda Mráz se ptá, něco se ptá, ale nedokážu se na něj soustředit, jen mě upoutalo něco úplně jiného. Dívám se mu na krk, mezi purpurovým pláštěm a slaměnou bradou je mu vidět krk a na tom krku, přesně tam, kde můj otec, má děda Mráz maličkou bradavici. Zřejmě se ptá, jestli jsem byl hodný, proč se ptá, když údajně ví všechno. Bradavice je strašná, tedy ne bradavice, na tu jsem si zvykl, ale myšlenka, že žijeme s dědou Mrázem, moje máma a já, že jsem synem dědy Mráze. Přeshlápnu z nohy na nohu. *Co je, Gabo, chce se ti čůrat?* To se ptá děda Mráz. Tohle pokládá za nejvhodnější otázku, svolali sem všechny lidi na Země, všechny její obyvatele, a děda Mráz se zpotvořeným hlasem mého otce ptá právě na tohle. A přece nenastal okamžitě konec světa. Svět se nezhroutil, stěny supermoderního kulturního sálu Tiskárny cenin nepukly, Zem se nerozevřela a, bohužel, nepohltila mě.

(Z románu Gábora Németha Si Žid?, který vyšel před několika týdny v Bratislavě. Ukázka vychází ze slovenského překladu maďarského originálu, text je redakčně krácen.)

JE TU PRIVEĽA PRAVDY

(dokončení ze str. 7)

Aké to boli?

Robil som korektúry pre knižné vydavateľstvá, bol som grafikom jedného časopisu, neskôr som pracoval v tlačovom stredisku, ktoré sa zaoberalo priemyselným dizajnom.

Som diplomovaný pedagóg – profesor maďarčiny a dejepisu, ale chcel som zostať na periférii, na hraniciach toho, čo som ešte pokladal za poctivé. Všetko ostatné bolo súkromnou vecou.“

Čo všetko?

To, že píšem, že so svojimi priateľmi, spisovateľmi udržiavam duchovné spoločenstvo, alebo, že sme z času na čas vydali nejaký samizdat, to bol môj život. Samozrejme, položil som si otázku, či mám emigrovať, ale z rôznych súkromných dôvodov som to neurobil. V posledných rokoch pred zmenou režimu tu však už vznikla v rámci systému určitá subkultúra, v rámci ktorej sa dalo stráviť hoci aj celý život bez toho, aby ste sa museli cítiť kolaborantom. Bolo jasné, že keď sa režim nezmení, táto subkultúra sa bude dať lahúčko rozbiť, pretože už existovala skúsenosť, že po šesťdesiatych rokoch prišli sedemdesiate, a v tých sedemdesiatych rokoch si nikto nemyslel, že by vôbec mohla prísť dajaká zmena. Ale v druhej polovici osemdesiatych rokov prišlo uvoľnenie.

Zaradili ste do tej subkultúry?

Nie, cítil by som sa ako kolaborant.

Môže mať človek rád svoju minulosť? Trebárs minulosť v socializme?

Samozrejme. Nejde o to, či som mal rád socializmus, ten som nemal rád. V určitom zmysle nemám rád ani to, čo je teraz. Človek je totožný so svojím vlastným príbehom. Z toho jednoznačne nevyplýva, že všetko musí milovať. Ale nemožno žiť život tak, že si ho krištáľovo čistým spôsobom zachováš ako niečo dobré. Je to trochu banálne a trochu pekné. Je to ťažká otázka, pretože ja svoj vlastným príbeh nestotožňujem s históriou krajiny.

Keď sa udiali najväčšie zmeny v Maďarsku, teda v roku 1989, v mojom živote sa odohrali zmeny, pohromy či zmeny čisto súkromného charakteru. Ak sa ma dnes opýtate na rok 1989, pre mňa to znamená že mi zomrela máma, že som sa rozviedol a zoznámil s matkou svojich detí. Pre iného to môže byť rumunská revolúcia či pád Berlínskeho múra, ale popri týchto udalostiach sa vždy odohráva osobný príbeh. A ten môže byť úplne opačný.

Raz ste povedali, že mať rád svoju minulosť je ako mať rád otca. Platí to ešte stále?

To som povedal? Páči sa mi to. Môj starý otec bol v roku 1919 revolucionár, otec bol členom komunistickej strany a vo verbálnej rovine sa v našej rodine predpokladalo, že socialistickým vývinom v Maďarsku sa vyriešili všetky problémy. Ale to neznamená, že otca nemám rád. Milujem ho, aj keď som s ním takmer nikdy nesúhlasil. Chcel som, aby moja kniha bola o tom, že vpadnúť do sveta je akýsi prazážitok. Z jedného veľkého nerozčleneného zážitku my/ja odčleníš, odlúpneš sa a svet stojí zrazu proti tebe. A že sa svet voči tebe vymedzuje je dôležitejšie, ako nejaká politická štruktúra. Takýto svoj prazážitok má človek v každej štruktúre – že stojíme mimo svet, že sme jeho cudzím médiom, cudzincom. A to, že konkrétne formy tohto sveta sa konkretizujú v rôznych politických štruktúrach, to je jeden zo základných zážitkov formovania psychiky človeka.

Maďari sú vraj melancholický národ. Ste melancholik?

Som silný melancholik.

Máte ten pocit rád?

Melanchólia je sladká, ťažká a lepkavá. Je ako med.

Mohli by sme povedať, že táto jeseň v Budapešti je melancholická?

Toto nie je melancholická jeseň. Je to chaos.

Gábor Németh (1956) je maďarský prozaik. Narodil sa 23. novembra, v čase Maďarskej revolúcie, v Budapešti, študoval hungaristiku a históriu. Rok prednášal na Vysokej škole pedagogickej v Budapešti, potom roznášal noviny a ako redaktor pracoval pre rôzne vydavateľstvá. Po skončení žurnalistiky roku 1983 pracoval v rôznych médiách – 84-es Kijarat, JAK-füzetek, Magyar Napló, Orpheusz – na najrôznejších pozíciách, od typografa po šéfredaktora. Od r. 1994 je redaktorom literárneho vysielania Maďarského rozhlasu, od r. 2001 prednáša na Divadelnej a filmovej univerzite. Vydal niekoľko poviedkových zbierok: v r. 1990 Angyal és bábu, v roku 1994 Eleven hal a v roku 1998 A huron tó. V roku 1992 mu vyšiel román A Semmi könyvéböl a v roku 2001 román v listoch Kész regény. Najslávnejší je však román Zsidó vagy? (Si Žid?). Venuje sa aj filmu, v r. 1998 napísal scenár k filmu Presszó (režiroval ho Tamás Sas) a v r. 2000 k filmu Balra a nap nyugszik (režiroval ho András Fésös).

ANDREA PUKOVÁ, MARTA FRIŠOVÁ

Jan Fischer: SELEKCE

Je konec listopadu. Listopadu, jak má být. Je chladno, zamračeno, každou chvíli drobně prší. Nevím, kolikátého dnes je, jestli šestého či patnáctého. V Osvětimi ubíhá čas podle jiných pravidel než na svobodě. Chvilu se řítí kupředu, aby se pak zastavil či kráčel mučivou pomalostí. Dnes jako by zůstal někde za branou. Je šedivý podvečer, nebe i země splynuly v jeden mokrý a šedivý ráv.

Stojím s dvěma kamarády před dřevěným barákem nechvalně známým jako „srabový“, tedy správně svrabový, protože slouží jako útulek pro ty, kteří se nakazili svrabem a je nutné je izolovat, aby tu svou chorobu ze špíny zbytečně nešířili. Dostat v lágru svrab je velmi jednoduché. Když musíte spát v sedu na betonové podlaze opřený zády jeden o druhého, protože jinak by nebylo v baráku dosti místa, když nemáte mýdlo ani ručník, když veškerá hygiena je jenom tekoucí voda pod širým nebem, pak není divu, že se někde nakazíte a skončíte v této srabové izolaci. My tři jsme našťástí svrab ještě neměli. Skončili jsme v tomto útulku. Skončili jsme tady, protože jsme se chtěli vetřít do baráku, kde byli tzv. „Metallarbeiter“, protože jsme měli dojem, že se s touto profesí dostaneme rychleji z tohoto pekla, jenže naše lest se nepodařila a byli jsme vykopnuti právě sem mezi srabové.

V Osvětimi není radno být nápadný, třeba být neholený, špinavý. Nebo mít vyrážku, být oteklý či krátkozraký nebo jinak viditelně poznamenaný. Zdejší vyhlazovací tábor má totiž velmi nenasytná krematoria a plynové komory, které touží po pravidelné stravě, a proto jejich pánové je musí pravidelně krmit. Když zrovna nepřijel nový transport a čas stojí jako dnes, pak číhá za ostatními dráty určitě smrt. Jmenuje se vybraně „selekce“ čili výběr. Je to velmi oblíbená zábava zdejších notorických zabijáků, která probíhá takto: do zavěšených kousků kolejnic se začne mlátit železnou tyčí a tento koncert na tento speciální umíráček znamená, že musí všichni nastoupit na prostranství mezi baráky pěkně do pětistupů a čekat, až přijdou páni porotci. To je několik důstojníků SS, někdy i s lékařem a s nimi nutný ozbrojený doprovod. Tohle čekání nezná čas. Chtít, aby ubíhal rychle prostě nejde. Kdo by spěchal na smrt? Ale přát si, aby ubíhal pomalu, to taky nelze. Mučivý

strach umrtvuje duši, myšlenky ztuhnou a scvrknou se v malé klubko hrůzy. Už? Ještě ne? Čas přestane existovat.

Pravidla té zábavy jsou tato: Skupinka bohů v čele s nějakým Obersturmbannführerem kráčí zvolna, jako na slavnostní přehlídce, kolem nastoupených otroků. Hledají soustředěně tu správnou potravu pro plynovou komoru, více méně takový ten odpad, to lepší zboží se pak vezme šmahem. En gros. Konečně pán nad životem a smrtí kývne prstem a přivolá takového chudinku ze třetí řady. Ten ihned předstoupí, postaví se do pozoru, vystřelí bradu, vypne prsa a čeká na ortel. Pán tvorstva mu ohmatá svaly, otáčí mu hlavu doleva, doprava a pak ho pošle zpátky. Chuděra bleskově zmizí v zástupu.

Bývalý koncentrační tábor Osvětim-Březinka, 70. léta 20. stol. Foto archiv PT.

Hra může pokračovat. Zrak kata klouže opět po tvářích, až spočine na prošeďivěm chlapíkovi červených tváří a lesklých očí. Snad má horečku... Prstíček si ho přivolá a tentokrát pošle oběť rovnou ke strážím. Prošeďivý muž poněkud toporně, ale s kamennou tváří se postaví mezi vojáky.

Tak takhle vypadá selekce a této pověstné hrůzy jsem se pochopitelně nejvíc bál, když jsme trčeli v tom srabovém sanatoriu. Selekce a svrab se nerýmuje – to je zlé spojení. Doufali jsme, že už brzy bude večerní apel a že nebezpečí pomine. Jenže v tu chvíli se rozezněl hláhol kolejnic – zvony zmaru – selekce!

Stáli jsme strnule v pětistupech a čekali na divadlo smrti. Být v tuto chvíli v rajonu srabových znamenalo velkou naději na zaručeně poslední selekci. Čas se opět zastavil. Po táborové ulici se blížila skupinka katů. Připochodovali až k nám, nevěnovali nám však pozornost, ale obrátili se k sousednímu baráku, kterého jsem si až do této chvíle nevíš-

mal. Teď jsem si teprve všiml, že tam je pár stovek židovských kluků z Maďarska, tak mezi deseti až patnácti léty. Byli zřejmě oddělení od svých rodičů nebo příbuzných a byli očividně už nějakou dobu v Osvětimi. Stáli ukázněně v pětistupech a čekali, co bude dál. Věděli tedy přesně, o co tu jde. Esesáci sem přišli zcela plánovitě. Chtěli likvidovat taky trochu toho mladšího odpadu.

Dali se do práce a vybrali asi dvacet až třicet kluků. Do této chvíle šlo všechno hladce, dá-li se to tak říct. Když se však chystali k odchodu v doprovodu strážů, překonal jeden z těch mladších hochů strach a proklouzl zpátky ke svému kamarádovi. Rázem nastala zcela. Vojáci se snažili chytit uprchlíka, ale klukům bylo zřejmě náhle jedno, co se stane, a tak následoval křik, rány pěstí a pažbami, zkrátka vzpoura, která neměla v Osvětimi obdoby. Konečně byl původní pořádek nastolen, uprchlíci byli

obklíčeni strážemi a mělo se jít. V ten okamžik vzplanula vzpoura znovu, jenže obráceným směrem. Jeden kluk z pětistupu zachráněných se urval a hnal se zpátky za kamarádem, který právě vykročil na cestu smrti. A nezůstal sám. Přidali se další – nevím už, kolik jich mohlo být – pět, sedm, deset...?

Čas přestal existovat. Nebyl jsem schopen sledovat s chladnou hlavou toto nelidské divadlo. Omyl. To nebylo nelidské divadlo, to bylo divadlo hluboce lidské v nelidském pekle. Děti, čisté bytosti, které přišly o rodiče, o domov, o všechno, co znamenalo život, měly ztratit to jediné, co jim zbylo – kamaráda,

kamaráda na život a na smrt. V ten okamžik byla pro ně smrt spolu s kamarádem víc než hrozná přítomnost v této nesmyslné a zoufalé realitě!

Zlo, jako obvykle, prosadilo svou. Pořádek v pekle byl opět nastolen. Brutalita SS-manů sice vyhrála, ale někde v koutku duše si museli uvědomit svou hroznou porážku. Tady doslova a do písmene zvítězila láska nad smrtí. Jestli je Bůh, pak je tato hodina zapsána zlatým písmem.

Skupinka odsouzených pomalu odcházela, pláč zvolna ustával a z dálky bylo slyšet obligátní los-los-los. Čas se opět ujal své povinnosti. Byla už téměř tma a my ještě stáli v drobném dešti před barákem a nebyli schopni si jít lehnout. Měl jsem pocit, že čas se opravdu změnil, že svět se zhroutil a nebe ztratilo na výši. Měl jsem pocit, že teď prožívám něco chladného, cizího, novou skutečnost. Svět, ve kterém mládí touží po smrti a smrt je jediná cesta ke svobodě...

A budoucnost? Je v tomto světě ještě něco takového? Záleží to asi na nás!

SVĚT TALMUDSKÉ LITERATURY

O knize Abrahama Cohena Talmud /pro každého/

Židovství ke kulturnímu bohatství lidstva přispělo kromě Starého zákona beze vsí pochyby i Talmudem a talmudickým písemnictvím. Znalost této literatury však zůstávala po dlouhou dobu vyhrazena pouze Židům, jejichž život a chování hluboce ovlivňovala a na skupiny věřících neztratila zcela svůj vliv dodnes. Naproti tomu představy křesťanského světa o Talmudu se pohybovaly převážně v oblasti bludů a pověr: Talmud byl považován za spis nepřátelský vůči křesťanům a jeho rukopisy byly často veřejně páleny. Vzhledem k tomu, že čas od času bylo talmudické písemnictví zneužíváno k výpadům proti Židům, židovští učenci jen neradi zprostředkovali jeho znalost nežidovským zájemcům. Teprve v souvislosti s emancipací Židů se situace postupně měnila. Věda o judaismu (*Wissenschaft des Judentums*), která se konstitovala v rámci konzervativního judaismu, se začala zabývat kritickým hodnocením tradičních judaistických textů, k nimž patřila především literatura talmudického období, tzn. Mišna, Jeruzalémský a Babylonský talmud a rabínské výklady Bible zvané midraše. Objevily se první překlady těchto děl, které je zpřístupnily nežidovskému světu a poskytl mu jejich pravdivé objektivní poznání.

O TALMUDU V ČEŠTINĚ

Česky psaná literatura zabývající se Talmudem a příbuznou literaturou začala sporadicky vycházet až na počátku 20. století a měla převážně populární charakter. Mezi první patří útlý svazek od dr. J. Hirsche z roku 1916 nazvaný *Rabínská moudrost dle Talmudu* (reprint Votobia, Praha 1997) nebo informační příručka o Talmudu a rabínské literatuře, kterou sepsal známý autor knihy chasidských příběhů Jiří Langer (reprint Práh – Martin Vopěnka, 1993).

V době protektorátu se na knižním trhu šířily antisemitsky zaměřené a hrubě zkruslené publikace typu *Židovské zrcadlo. Žid podle Talmudu*, podle nichž si měl český čtenář utvářet svůj názor na rabínské písemnictví. Ani poválečné komunistické Československo nepřálo studiím o židovství a jeho literatuře a teprve rok 1989 přinesl v této oblasti nové možnosti. První vydané publikace v českém jazyce byly většinou překlady cizojazyčně populární, spíše beletristické literatury. V převážné většině se jedná o volná převyprávění příběhů označovaných termínem *agada*, jež mají v kontextu s nábožensko-právními pa-

sážemi Talmudu či midrašů zcela specifickou úlohu (např. Elie Wiesel: *Talmud. Portréty a legendy*; rabi Bradley R. Bleefer a Robert L. Shook: *Příběhy z Talmudu. Legendy a učení staré židovské tradice*; Jacob J. Petuchowski: *Kniha rabínské moudrosti. Příběhy mistrů staré židovské tradice*). Dosud jedinou vědeckou, do češtiny přeloženou publikací je *Talmud a midraš*.

Studenti Talmudu v dnešním Izraeli. Foto Karel Cudlín.

Úvod do rabínské literatury od vídeňského judaisty Güntera Stembergera (nakl. Vyšehrad, Praha). V tomto případě se však jedná o obsáhlou referenční příručku vhodnou spíše pro odborné zájemce. Jak je patrné, chyběla až dosud na českém knižním trhu odborná publikace, která by populární přístupnou formou informovala o literárních pramenech rabínské literatury a na jejich základě o jeho doktrínách. Tuto mezeru nyní vyplňuje kniha Abrahama Cohena *Talmud /pro každého/*, kterou vydalo nakladatelství Sefer v Praze.

TALMUD JAKO UČENÍ

Abraham Cohen (1887–1957) patřil k vůdčím osobnostem anglického židovství. Studoval na univerzitách v Londýně a v Cambridge, podílel se na překladu Talmudu a midrašů do angličtiny. V souvislosti s touto činností vznikla i jeho nejslavnější kniha. Podle titulu bychom se mohli domnívat, že se jedná o další z populárních převyprávění talmudických příběhů. Avšak slovo „Talmud“ v názvu knihy má i význam „učení, nauka“ a také souhrnu písemně fixovaných tradic ústní Tóry (tzn. Mišna, Tosefta, Jeru-

zalémský a Babylonský talmud a midraše). Tím, že Cohen použil v titulu své knihy termín „talmud“, naznačil, že v ní podává výklad doktrín talmudických učenců, tanaitů a amorejců Izraele a Babylonie založený na rozsáhlém výběru citací z celé výše specifikované talmudické literatury. Jak autor konstatoval, úkol, který si vytkl, byl obtížný nejen pro neobyčejnou rozsáhlost takto široce pojaté talmudické literatury, ale i pro její, z hlediska moderního myšlení, nesystematičnost a neuspořádanost. Názory na jednotlivé problémy nejsou podávány komplexně na jednom místě a autor je musel vybrat a soustředit z mnoha pasáží používaných spisů. Vzhledem k tomu, že rabínská literatura vznikala v dlouhém časovém období a uvádí často názory mnoha učenců, nebylo pro Cohena snadné podat příslušné doktríny vždy souvisle a systematicky. Proto v některých případech poukazuje na rozdílnost přístupů různých učenců z různých období. Autor se při výběru citací neomezil pouze na citáty, které by pro nežidovského čtenáře byly bez problémů přijatelné, ale uvedl i místa z talmudické literatury, jež byla (a dosud jsou) zneužívána k protižidovským výpadům. Ukazuje však, že byla vytrhována ze souvislosti, a vykládá okolnosti, které je zapřičinily.

Cohenův spis je systematicky členěn do několika velkých celků, v nichž je zájemce na základě pečlivě vybraných citací z pramenů rabínské literatury judaismu seznamován s jednotlivými oblastmi rabínské literatury, tak jak se vyvinuly v období tanaitů (učitelů Mišny) a amorejců (tvůrců Gemary, učení, diskusí nad tanaitickými látkami). Nejprve věnuje pozornost základním pojmům učení o Bohu, Bohu a stvoření (kromě kosmologie i učení o transcenci a imanenci, angelologii, Izraeli, charakteru vyvolení ve vztahu k darování Tóry). Tórou se zabývá i v celém oddílu o zjevení (prorocství ve vztahu k charakteru zjevení, struktura zjevené Tóry – psaná a ústní, její studium a dodržování). V několika kapitolách probírá talmudickou antropologii (rodina, společnost, morální zásady, péče o tělo), pak přechází k folkloru (démonologie, tzv. zlé oko – *ajin ha-ra*, sny, pověry). Jedna kapitola je věnována právní problematice členěné na trestní a civilní právo, průběh soudního řízení, druhy trestů atd. Finální kapitola se zabývá eschatologií: mesiáš, zmrtvýchvstání, svět budoucí (*olam ha-ba*), poslední soud, odplata (*gan Eden*) a trest (*gehinnom*).

Zasvěcený překlad Cohenovy knihy je dílem PhDr. Olgy Sixtové, dlouholeté odborné pracovnice Židovského muzea v Praze, a pasáže zabývající se rabínským právem přeložila JUDr. Eva Adamová.

BEDŘICH NOSEK

BORAT PRO KAŽDÉHO JINAK

Provokatér Sacha Baron Cohen a jeho nový film

Titul snímku – *Borat* – se stal fenoménem, který už dva měsíce obíhá svět. Titulní postava dosavadních skečů a nyní i celovečerního filmu tak převládala svého tvůrce, a osobnost britského komika Sacha Barona Cohena se tudíž ocitá ve stínu „východního burana, který odkrývá tabu politické korektnosti“. Navzdory veškerému zjednodušení na tom něco je, jak ukazuje už kasovní úspěch díla – vydělalo 100 milionů dolarů při nákladech 18 milionů.

Důvod je nasnadě. Žijeme v době až přecitlivělé k urážkám. To, co začalo zhruba před čtvrtstoletím v USA jako tzv. politická správnost či korektnost, mělo chránit znevýhodněné skupiny definované pohlavně, sexuální orientací, etnicky či rasově nebo nábožensky. Jako jedenácté přikázání se začalo prosazovat „Neurazíš“. Časem se tyto zásady rozšířily po celém západním světě a prosadil se i nový slovník (Afroameričan namísto černoch, handicapovaný namísto mrzák apod.). Jenže pro mnoho lidí jde stále jen o slupku pokrytectví. Navíc zejména muslimové, skupina chráněná politickou správností, dávají svoji citlivost najevo stále agresivněji. A do této atmosféry vstoupil křupan Borat Sagdijev coby „nejlepší reportér kazašské státní televize“, který v USA natáčí dokument o americkém úspěchu.

Filmové fikce a mystifikace mají dlouhou tradici. Z novějších připomeňme Remundův a Klusákův *Český sen*. V něm slouží fabulace – údajně otevření nového hypermarketu – k tomu, aby odrážela skutečné reakce přilákaných a potom zklamaných lidí. Podobný model používá i Borat. I jeho fabulace musí být natolik věrohodná, aby ji „herci“ hned neprokoukli a neodmítli. Když už se tedy stylizoval do role východního prošťáčka, burana, misogyna, homofoba, nacionalisty a antisemity, jemuž se na jeho cestě po USA přímočaří Američané otevřou, nemohl si jako svou domovinu vymyslet nějaký Absurdistán, ale musel se uchýlit k verzi, o níž i průměrný Američan alespoň zaslechl – tak „vznikl“ Kazachstán.

Pak už to může „Kazach“ Borat rozjet naplno. Diváky seznamuje s rodnou vsí, se „znásilňovačem“ coby místní celebritou, s „židobraním“ coby místním rituálem, se svou sestrou, „čtvrtou nejlepší prostitutkou v zemi“, i se svými koničky – stolním tenisem a focením dívek na záchodcích. Když tedy reportér s takovou společenskou výbavou přijede natáčet do svobodomyšlné Ameriky, je na „střet civilizací“ zaděláno. Jenže žádný prvoplánový konflikt se nekoná.

Ti Američané oslovení Boratem, kteří politickou správností skutečně naplno žijí, se mu snaží vyjít až naivně vstříc. Když feministkám tvrdí, že podle „největšího kazašského vědce dr. Jarmulky“ se mozek ženy velikostí rovná mozku veverka, místo aby ho poslaly k čertu, vysvětlují mu, že to není pravda. A ti Američané, pro něž je politická správnost jen slupkou, jeho provokacím přizvukují. „Jaká bouchačka je

Herec Sacha Baron Cohen v hollywoodském kině Grauman's Chinese Theatre. Foto ČTK.

nejlepší na obranu před Židy?“ vyzvídá Borat v obchodě se zbraněmi. „Devítka nebo pětačtyřicítka,“ odpoví zbrojář jakoby nic. „Poškodí se to auto, když najede do skupiny Cikánů?“ ptá se reportér v autobazaru. „Záleží na tom, jakou rychlostí,“ prohodí prodavač. „Oholte si knír,“ radí Boratovi kovboj na texaském roduu s tím, že „vypadáte, jako víte kdo“ – má na mysli muslimy, které je prý nejlepší oběsit, a homosexuály zase postřílet. „U nás to tak děláme,“ přizvukuje inspirativně Borat. Z přiovilých studentů v karavanu kdesi na Jihu zase dostane větu, že obnovit otroctví by nebyl špatný nápad.

Borat ukazuje Ameriku, jaká je, mluví-li s buranem z Východu. Těžko říci, nakolik jde o skutečné smýšlení buranů ze Západu a nakolik o vstřícnost Američanů, kteří si i s výsostným blbem zapějí jeho „Hoď Žida do studny“. Snad je to pro ně dilema. Je horší urazit Židy, nebo svým odmítnutím toho křupana z Kazachstánu? A protože žádný Žid zrovna v doslechu není, tak mu to dopřejeme. Jisté je, že Žid Baron

Cohen alias Borat přinesl úlevu od klišovitě korektnosti za každou cenu.

ANTISEMITA V HEBREJŠTINĚ

Sacha Noam Baron Cohen je halachický žid dodržující košer i šabat. Přišel na svět v Londýně 13. října 1971 v ortodoxní rodině (otec z Walesu, matka narozená v Izraeli, původem z Íránu). Strávil rok v Izraeli, kde se v kibucu naučil dobře hebrejsky. Pak vystudoval historii na univerzitě v Cambridge (mimo jiné u Nialla Fergusona) a svou odborníky ceněnou disertační práci věnoval účasti Židů v americkém hnutí za občanská práva, konkrétně zavraždění tří židovských aktivistů v roce 1964 ve státě Mississippi. Z toho všeho plyne, že v západních většinových společnostech má filmový Borat pro svůj provokativní antisemitismus alibi a že debata se vede zejména v izraelském, respektive v obecně židovském prostředí. Tím je však brizantnější.

Historik Robert Wistrich, vedoucí Střediska pro studium antisemitismu na Hebrejské univerzitě v Jeruzalémě, soudí o Cohenových filmech: „Účelem těchto komedií je ukázat, jak směšné jsou předsudky a stereotypy. Ale právě tím, že sám stereotypy používá, je může zvěčnit. Nehraje zde roli, že tomu dává průchod Žid. Ve skutečnosti to může být ještě nebezpečnější, přichází-li to od Žida.“

Sara Marcusová, pišící pro newyorský magazín *Heeb*, považuje Cohena za „důležitý budiček“, neboť nechává nahlédnout do něčeho, co se jinak skrývá za vnější slupkou slušnosti: „Strhuje-li Borat některé lidi svým antisemitismem, publikum je možná překvapeno, jaká vstřícnost k protizhidským postojům tu panuje. Cohen nepotírá rasismus, ale naopak dokumentuje existující bigotní stanoviska.“

Optimisticky to vidí ortodoxní rabín Shmuley Boteach, známý z americké televizní show *Shalom in the Home* o rodinných hodnotách. Spojuje Boratovo protižidovství s jeho pro Američany odpudivým chováním i zevnějškem a vychází mu z toho odstrašující význam Boratova poselství: „Jste-li antisemita, jste nejspíše i zaostalý, vidlácký misogyn.“

Zevrubný izraelský pohled pak podal David Horowitz, šéfredaktor deníku *The Jerusalem Post*. Byl připraven na to, že ve filmu se objeví hebrejščina. Nečekal ale, že hebrejsky budou znít veškeré pasáže, kde dva hlavní protagonisté spolu hovoří „kazašsky“. Navíc je to hebrejščina téměř bez přízvuku, bez chyb a plná slangových výrazů. Jeruzalémské publikum si prý vychutnávalo každou výrazovou perlu. Nic proti tomu, problematičtější ale je, že autentická hebrejščina provází scény, které jako by vypadly ze starých známých stereotypů.

S Boratem musí být člověk připraven na leccos. I Horovitz znal scénku ze staršího skeče, kde Borat v arizonském baru přiměje místní ke zpěvu: „Hoď Žida do studny, ať se má zem uvolní. Popadni ho za rohy, pak půjdem do hospody.“ Nečekal ale scénu „židobraní“, slavnost kazašských vesničanů s maškarami, které mu evokovaly postavy Židů v karikaturách nacistického časopisu *Der Stürmer*. To už se jeruzalémské publikum za břicha nepopadalo.

Horovitz ale Cohenovi vyčítá něco jiného. Nevadí mu ani tak scény, jež byly očividně sehrané kvůli vyvolání nějaké reakce okolí, ale spíše ty působící samoúčelně. Sám Cohen v rozhovoru pro časopis *Rolling Stone* přiznává, že Borat funguje jako nástroj: „Tím, že sám vystupuje jako antisemita, lidé snižují své zábrany a vystavují na odív své předsudky.“ Jeruzalémský novinář ale namítá: Ve scéně s Boratem, Azamatem a broukou pode dveřmi není nikdo, kdo by ventiloval protizidovské smýšlení. Jakého darebáctví se Cohen dopouští na účet nevinných manželů? Či přesněji, jakého darebáctví se dopouští na účet jejich, své, naší víry?

Borat říká přímo do kamery, tedy k západním divákům: „Má země má problém – hospodářský, sociální a Židy.“ David

Plakát k filmu Borat. Foto archiv.

Horovitz to vidí z perspektivy Jeruzaléma jinak: „Máme tu skutečné středovýchodní prezidenty se skutečnými bombami, kteří se pokoušejí přesvědčit zbytek světa, že ten má skutečně židovský problém a že by skutečně bylo lépe bez židovského státu. Může si být Baron Cohen jist, že Borat pomáhá té straně, jíž chce pomoci? Vidím-li zde v Izraeli hebrejsky mluvícího, antisemitského Borata, mám problém já.“

ZBYNĚK PETRÁČEK

VÍC NEŽ OBYČEJNÁ KNIHOVNA

Knihovna Židovského muzea v Praze je největší specializovaná veřejná knihovna v oboru judaismu, hebraistiky a dějin Židů v České republice. Za celou dobu své existence byla úzce spojena s židovskou Prahou, prošly jí mnohé významné osobnosti židovského života – rabíni, jazykovědci, překladatelé, historici, kunsthistorici, religionisté, filosofové. V její bohaté historii, počínaje skromnou sbírkou z počátku 20. století a moderními depozitáři dnešních dnů konče, lze zahlédnout jeden významný společný rys: úctu k tištěnému slovu, knize, studiu a vzdělanosti.

Dnešní knihovna ŽMP se v mnohém podobá každé jiné knihovně (nabízí služby laikům i odborníkům, sleduje novinky na světovém knižním trhu, účastní se knihovnických sympozií v České republice), ale v něčem se od většiny knihoven liší: její zaměstnanci jsou nejen knihovníky, ale také badatelé. Připravují komplexní bibliografie a rešerše na nejrůznější témata spojená s historií Židů v českých zemích, judaismem, židovským náboženským právem, se znalostí biblické literatury apod., poskytují odborné konzultace badatelům i laickým návštěvníkům knihovny. Knihovníci ŽM se také podílejí na výstavních aktivitách ŽM, zajišťují odborné restaurování starších exponátů, výměnu ohrožených exemplářů v expozicích apod. Na podzim roku 2007 připravují svou první samostatnou výstavu.

Od roku 2001 pracuje knihovna na databázi původních vlastníků knih. Zatím bylo v rámci unikátního projektu, který nemá v Evropě obdoby, prozkoumáno 80 500 knih a identifikováno přes 5000 vlastníků. Jedním z velkých přínosů databáze je, že může pomoci ozřejmit pohyb jednotlivých knižních celků za 2. světové války (konfiskace, rušení spolkových a klášterních knihoven) a umožnit případnou rekonstrukci přibližné podoby jednotlivých knihoven v rámci např. terezínského ghetta, v omezené míře i knihoven náboženských spolků, zednářských lóží, klášterů zrušených za druhé světové války nacisty.

Dá se říci, že knihovna Židovského muzea v Praze realizuje pomyslný ideál každé muzejní knihovny: nebýt jen souborem tištěných informací. Stává se místem, kde se skrze knihy, chápané jako kulturní památka, setkává lidský rozměr (židovský osud) s badatelskou činností nové generace.

Knižní fond knihovny ŽM, který čítá přibližně 130 000 knih, byl po desetiletí skladován v provizorních a někdy i nevyhovujících prostorách. Od 7. listopadu 2006 je – díky cílenému úsilí knihovníků a vedení Židovské-

ho muzea – umístěn ve čtyřech moderních depozitářích, které zaručují nejen vhodné klima, bezpečné uložení dokumentů, ale i maximální využití kapacity fondu a okamžitou distribuci dokumentů a knih k uživatelům.

NOVÁ ÉRA KNIŽNÍHO FONDU

Symbolickou tečkou za minulou érou je ukončení dlouhodobého projektu, jehož cílem bylo přesunout knihy z depozitáře v synagoze v Brandýse nad Labem do nového depozitáře v Praze 4-Spořilově.

Sbírka knih, která se stala předmětem náročné stěhovací akce, je více než zajímavá. Nikoli svým rozsahem („jen“ 33 000 exemplářů v délce 750 běžných metrů), ale především obsahem a historií. Základem této knižní kolekce jsou knihy, které byly součástí takzvané „hebrejské čítárny“ v terezínském ghettu. Jako všechny sbírky v ghettu Terezín vznikla i tato jednak z konfiskovaných knih, jednak z publikací, které si deportovaní přivezli do ghetta s sebou – co kniha, to konkrétní osoba, jeden lidský příběh. Další významnou částí fondu jsou konfiskáty z židovských aj. spolků z evropských zemí okupovaných nacisty, z nichž část byla deponována na českém území a v poválečném období předána různým organizacím včetně tehdejšího ŽM.

Vlastní přípravné práce začaly před rokem. Knihy byly tříděny podle fyzického stavu, vlastnických záznamů (exlibris, razítka, vpisek) a v případě svazových knih také podle obsahové relevance. Tato činnost (časově náročná a prováděná v nevhodných pracovních podmínkách) dopomohla k nálezům zajímavých materiálů neknihovnické povahy, jako jsou osobní dokumenty osob spřízněných s ŽM (např. orientalisty dr. Rudolfa Macha), účetní knihy židovských obcí či opisy not převážně liturgické hudby. Následovaly intenzivní čistící práce a pak vlastní stěhování, které trvalo osm dní: knihy se převážely menším dílem do administrativní budovy Židovského muzea, většinou na Spořilov.

Nová etapa v historii knižního fondu ŽM, která začala loňského listopadu, zahrnuje i nový typ péče a ochrany sbírek. Ta dnes už zdaleka neleží jen v prostém deponování, restaurování a knihovnickém zpracování knih. Knihovna se účastní projektů spojených s digitalizací cenných a ohrožených rukopisů, tisků, periodik, přispívá do projektu digitalizace knih a tisků Kramerius, plánuje další kroky vedoucí jednak k zachování ohrožených exemplářů, jednak, někdy v budoucnu, ke zřízení digitální knihovny.

ONDŘEJ ČIHÁK

UMĚLÉ PYRAMIDY ...a jiné události

/Vybráno z českého tisku/

Média publikovala na přelomu listopadu a prosince o něco méně textů s židovskou tematikou, než je zvykem. Vedle zpravodajství z dění na Blízkém východě byla nejvíce frekventovaná dvě témata: jedno z pomezí sci-fi a thrilleru – iránská konference o neexistenci holocaustu (např. televize pod zajímavými titulky: „Holocaust je mýtus?“, Prima, 11.12., či „Holocaust – pravda, nebo jen výmysl“, Nova, 12.12.), druhé pak z oboru tragikomedie – osobnost a dílo komika Cohena, známého pod jménem Borat (např. Mladá fronta Dnes, 28.11., pod titulkem „Globální urážka“). ■ U příležitosti uvedení Verdiho opery Nabucco ve Státní opeře Praha připomněla MfD (12.12.) okolnosti vzniku opery, slavného sboru zajatých Židů a dobové paralely (babylonské zajetí – Italové v Rakousku-Uhersku). ■ „Woody Allen vykrádá v Sóloukapru sám sebe,“ žaluje v bulvárním časopisu Šíp (7.12.) podtitulek textu o novém filmu známého režiséra. Autorka je smutná z toho, že nejde „zrovna o výtrysk tvůrčí geniality“. ■ Autorka recenze v Lidových novinách téhož dne to bere méně tragicky. Film je prý „vtipný,

leč nenucený a elegantní“. ■ Téměř celé třetí číslo šestnáctého ročníku a literární přílohu věnoval „studentský list“ Babylon židovské tematice. K nejzajímavějším příspěvkům patří text bývalého vrchního izraelského aškenázského rabína Jisraela Me'ira Laua a dva rozhovory: s rabínem Sidonem a historičkou Kateřinou Čapkovou, autorkou knihy „Češi, Němci, Židé?“. K. Sidon na otázku *Jste Čech, nebo Žid?* odpověděl: „Mluvim česky, s Čechy si rozumím, ale soukromý život, a dokonce i veřejný život mám natolik spojený s obcí, že z ní takřka nevytáhnu paty. Takže jsem už asi Žid. Ale na druhou

stranu třeba jedu s taxikářem a on mi říká: vy jste náš pan rabín.“ *Může být židovství součástí češství?* „To ne, ale zcela určitě je součástí lidství.“ *Takže vztah česko-židovský není horizontální, ale vertikální?* „Takhle bych to neviděl, já bych spíš zůstal v té přízemní rovině.“ *Češi ovšem nejsou vyvolený národ...* „Pánbůh to udělal tak, že měl před sebou všechny ty národy a vybral si jeden z nich – ovšem že možná přitom zavřel oči. Z velmi mnoha hledisek mají ty ostatní kliku, že nesáhl po nich.“

■ Na místě strakonické synagogy, zbořené v r. 1976, tedy u řeky Otavy, za obchodním domem Labuť, bude díky radnici zřízen památník v podobě šesticípé hvězdy z dlažebních kostek a mramoru. (MfD, 12.12.) ■ Židé byli původem Egypťané, Josef byl vlastně vědec a pisár Amenhotep. To je jeden ze závěrů, k nimž došel podle týdeníku Květy (14.12.) „francouzský chemik a polyhistor, profesor Joseph Davidovits, apoštol polymerů“. Davidovits čte údajně nově egyptské prameny a jeho zřejmě nejzajímavější teorie se týká techniky stavby pyramid: tvrdí, že jde o umělý kámen, jehož tajemství prý znali již v Sýrii před osmi tisíci lety; pak bylo „díky“ barbarům zapomenuto. Píše o tom ve své knize, která právě vyšla i česky. ■ „Jsem český srab, kterej čuměl, když nakládali Židy, hajloval náckům, mával komoušům, a pak chtěl jistotu desetinasobku,“ zní text, který si nechali vytisknout na trička tři členové umělecké skupiny Pode Bal. Ta patří ke čtveřici nejznámějších českých skupin, které dělají politické umění. Jejich práce jsou provokativní, nekorektní, drzé, ale především kritické.“ (Tak soudí Hospodářské noviny, 15.12.) ■ Média přinesla zprávu, že potomci manželů Tugendhatových, průmyslníků a majitelů zřejmě nejvýznamnější moderní stavby u nás, brněnské vily, jež nese jejich jméno, zažádali stát o vrácení dědictví. Vilu navrhl architekt Ludwig Mies van der Rohe. Vila může být vrácena podle zákona o zmírnění některých majetkových křivd během holocaustu. ■ O možnosti vrácení vily i obecně k problematice přinesly rozhovor LN (9.12.) s místopředsedou Žo Brno P. Weberem. ■ Média, například LN (15.12.), pod titulkem „Světlo, jež zářilo při stvoření světa“, připomněla, že Židé slaví svátek Chanuka. ■ Český rozhlas 6 (6.12.) vysílal téměř hodinový pořad o Židovském muzeu v Praze a Muzeu romské kultury v Brně. ■ Podle deníku Právo (6.12.) měl papež Pius XII. k dispozici

velmi podrobné informace o holocaustu už na sklonku června 1944, nikoli až v říjnu, jak dosud uváděl Vatikán. ■ LN (5.12.) v reportáži referovaly o palestinském advokátovi, který založil muzeum holocaustu v Nazaretu, aby „napomohl smíření mezi Araby a Izraelci“. ■ Pod slibným titulkem „Ve vile najdete dějiny Židů“ informuje MfD (28.11.) kratičce o výstavě

Kresby Antonín Sládek.

v žatecké Křižíkově vile. Návštěvník se dozví mj., „proč jsou Židé spojováni s půjčováním peněz nebo co je to Tóra“. ■ Deník Střední Čechy (12.12.) informuje o tom, že se údajně „rakouské banky podílely na okrádání českých Židů za 2. světové války“. Vyplývá to prý ze zkoumání historiků, podle nichž bankéři (např. v Creditanstalt) věděli o holocaustu a „obohacovali se i za zády Němců. Tvrzení, že ďábelské věci dělali jen Němci, je falešné.“ Zprávu, s níž přišel rakouský deník Der Standard, přineslo ještě více než dvacet českých regionálních deníků. ■ „Vladimír Kratina, herec, který „s přibývajícím věkem (55) rozhodně nepřichází o své obdivovatelky“, se svěřil TV Revue (6.12.) s tím, že není adrenalinový typ. „Razím heslo, že herec a Žid patří do kavárny.“ ■ Rozdílné pocity vzbudil v recenzentech nový film na téma Shakespeara „Kupce benátského“ – MfD (28.11.) si snímek překvapivě pochvaluje jako poučný pro děti. ■ Pod titulkem „Poslední dopisy mužů bez hrobů“ píše deník Právo (2.12.) o 54. výročí popravy jedenácti komunistických funkcionářů KSČ v čele s Rudolfem Slánským. Připomíná, že obvinění byli záměrně vybírání z politiků a dalších osobností židovského původu. Poslední dopisy popravených byly poprvé publikovány až r. 1990. ■ Variantu výstavy Zmizelá sousedé, vzpomínky na konkrétní osudy Židů z Litomyšle, Sokolova, Loštice aj. připravili studenti ze Žďáru nad Sázavou aj., sami také provázejí návštěvníky výstavy. ■ Média (6.12.) připomínala osmdesáté narozeniny spisovatele Arnošta Lustiga. (tp)

IZRAEL: SEDMAŠEDESÁTNICI

Izrael prožije symbolický rok, daný 40. výročí šestidenní války a zdůrazněný neklidem Ameriky kvůli Iráku. Symbolika výročí získává na významu všude, což souvisí s ubývajícími počty veteránů a pamětníků obecně. Stačí porovnat 50. a 60. výročí konce druhé světové války – to novější, ač méně kulaté, se připomínalo tak nějak intenzivněji, jako by v nevyřčené obavě, že příští kulatiny už budou skoro jen pro historiky.

V Izraeli řadoví vojáci z šestidenní války teprve odcházejí do důchodu, zato si lidé mohou říkat: V sedmašedesátém (5767) si připomeneme čtyřicátiny sedmašedesátého (1967). Právě počet lidí, kteří takto uvažují, napoví o segmentaci izraelské společnosti. Pro kolik lidí jsou stejně důležité oba leto-počty? Kolik jich považuje 58. století za skanzen starověku? A kolik zase rok 1967 za nehodný zmínky, když šlo o transcendentální věc jako dobytí Chrámu?

V běžném životě ale symboliku nemilodrně zakrývá realita. V Iráku, na nejsledovanějším bojišti světa, prolévají krev teroristé, rebelové i nábožensko-etnické frakce. Právě chaos vytváří živnou půdu pro rozklad širokého okolí. Nejdůležitější zprávou pro rok 2007 tedy bude změna strategie Američanů v Iráku. A závěrečná zpráva kongresové komise, jež měla doporučit určité návrhy, vzbudila pozornost i v Izraeli.

PALESTINCI JAKO VŠELÉK

Nejzajímavější z celkem 79 doporučení komise lze ve stručnosti shrnout takto: Do konstruktivního dialogu pro Irák zapojme Írán a Sýrii – jeden má vliv na šíity a oba společně mohou bránit průniku teroristů. Podpořme opět arabsko-izraelský mírový proces včetně palestinské státnosti.

V Izraeli vyvolal rozruch hlavně druhý bod. Vypadá to, že letos si s ním užije své, i když americká výkonná moc se nemusí závěry komise řídit. Jeruzalém je vůbec citlivý na spojování palestinského problému s libovolně vybraným konfliktem v regionu. Jistě, Svatá země není ve vakuu a Palestinci – ať už jako uprchlíci či jako ozbrojenci – měli až příliš mnoho společného s děním v Jordánsku, Libanonu či Sýrii. Ale jak souvisel palestinský problém s válkou Iráku s Íránem? Se Saddámovým útokem na Kuvajt? Se Saddámovým tažením proti iráckým Kurdům a jejich zplynováním? S nynějším sektářským násilím v Iráku?

Zdálo by se, že k pochopení těchto argumentů stačí selský rozum. Ale není tomu tak. Stále znovu se objevuje názor, že teprve ukončení konfliktu ve Svaté

zemi ukončí jiné konflikty na celém Blízkém východě. Ministryně zahraničí Cipi Livniová toto spojování přímo v USA odmítla s tím, že hlavní příčinou neklidu v regionu jsou ideologické rozdíly mezi umírněnými režimy a extremisty. Podle Jeruzaléma představuje nejnebezpečnější faktor v oblasti Írán podporující teroristy, ale do jaké míry tento argument i v západním světě zabírá, je krajně nejisté.

Jisté je naopak to, že Američané jsou v Iráku v tísní, že celému muslimskému světu potřebují ukázat vstřícnou tvář a dát nějakou protihodnotu za jim často vyčítanou proizraelskou jednostrannost – a tou by mohl být nátlak na Jeruzalém, aby vůči Palestincům netrval na zárukách bezpečnosti. Jisté rovněž je, že Palestinci 40. výročí okupace využijí nejvyšší měrou – mediální kampaní ve světě, lobbováním u velmocí a v případech potřeby i nějakým sebevražedným „ohňostrojem“.

KISSINGER SE VRACÍ

Tyto posuny nejsou zcela nové. Již v říjnu je pro deník *The Jerusalem Post* analyzoval Barry Rubin v článku „Čas pro reálnou politiku“. *Realpolitik*, uchovávaný i v anglojazyčném tisku původní německý tvar, je pojem s rostoucí frekvencí. Jeho zosobněním je Henry Kissinger, 83letý veterán americké diplomacie, rodem německý Žid, ale především muž, který jako ministr zahraničí vyvedl Američany z Vietnamu, a proto se teď kompetentně vyjadřuje k Iráku. Svou reálnou politiku odstartoval sblížením Nixonových USA s Maovou Čínou coby menším zlem

oproti Brežněvovi. Podobné hledání menšího zla vnímá Barry Rubin i dnes.

Éra prosazování demokracie jako pilíře americké blízkovýchodní politiky končí – na základě dvou praktických zjištění. Za prvé: Podpora pro liberální, demokraticky orientované reformy je v regionu jen omezená. Místní politické kultury a společnosti jsou příliš rezistentní, diktátoři příliš silní a šikovní, extremisté příliš přizpůsobiví, i volbám. (Sem můžeme zařadit zklamaneč demokratické naděje mezi Palestinci po Arafátově smrti či v Libanonu po „cedrové revoluci“.) Za druhé: Extremisté přešli do ofenzivy reprezentované spojenectvím Írán-Sýrie-Hizballáh-Hamás. Takže úkolem už není věci zlepšovat, jak se to jevílo po invazi do Iráku na jaře 2003, ale bránit tomu, aby se nezhoršovaly.

Do šatů demokratizace se zkrátka oblékla stará reálná politika. S trochou zjednodušení a nadsázky ji lze vyjádřit takto: podpořme důvěrně známé lotry, budou-li oponovat arcilotrům – například Fatah proti Hamásu. Nabízí se tedy pouze cesta do pekel? Vůbec ne, jen je třeba trochu popravit původní ideály. Oproti nefungujícímu appeasementu a nefungující demokracii nabízí Rubin alternativu ve třech bodech. Realistické hodnocení – nedělat si iluze, že Írán, Sýrie, Hizballáh či Hamás se umírní. Tvrdý postoj – nebát se sankcí či tajných operací, ale vystříhat se jednostranných ústupků. Angažmá – na jedné straně co nejlepší spolupráce mezi USA a Evropou, v regionu pak mezi těmi, jejichž zájmy neladí s arcilotry (Egypt, Irák, Izrael, Jordánsko, Saúdská Arábie a v Libanonu všichni, kdo nepodporují Hizballáh). Tak jasné jako v sedmašedesátém to už zkrátka nebude. **ZBYNĚK PETRÁČEK**

Armádní rabín Šlomo Goren s vojáky u Zdi nářků těsně poté, co byla 10. června 1967 dobytá. Foto archiv.

Kalendárium

Před **70 lety**, **3. 1. 1937**, zemřel ve svém rodném městě **RICHARD WEINER**. Narodil se v Písku 6. 11. 1884, studoval chemii na vysokých školách v Praze, Curychu a Cáhách, vzepřel se však cestě, kterou mu plánovali rodiče, a rozhodl se pro literaturu a žurnalistiku. Byl velmi zajímavým novinářem (působil léta jako zpravodaj *Lidových novin* ve Francii), daleko hlubší stopu ovšem zanechal v české literatuře: především ve svých pozdních prózách patří k jejím největším experimentátorům. Komunistický režim ho neměl v lásce, s jeho dílem se běžný čtenář může v celé šíři seznámit až od roku 1990.

Před **200 lety**, **1. 1. 1807**, se v Zalužanech (dle jiných pramenů v Mladé Boleslavi) narodil rabín **ABRAHAM KOHN**. Studoval hebrejštinu, talmudickou literaturu, latinu a filosofii na německé univerzitě v Praze. V letech 1833-44 byl rabínem v rakouském Hohenems, pak ve Lvově, kde byl později zvolen krajským rabínem. Jeho liberální přístup k judaismu vyvolával odpor ortodoxních kruhů. Dne 7. 9. 1848 ve Lvově zahynul za záhadných okolností (byl pravděpodobně zavražděn).

Před **125 lety**, **6. 1. 1882**, se v Praze narodil **EUGEN VON KAHLER**. Studoval kresbu a malířství nejprve soukromě, pak na akademii v Mnichově. V letech 1905-7 žil v Berlíně a v Paříži. V devatenácti onemocněl tuberkulózou a naději na uzdravení hledal v jižních zemích: podnikl cesty do Egypta, Tunisu, Alžíru a Španělska. V posledním období svého života zpracovával podněty ze svých cest v Londýně, v Mnichově a v Praze, kde zemřel 13. 12. 1911. Patřil k průkopníkům expresionismu. O jeho životě a díle viz Rch 9/2006.

Před **35 lety**, **8. 1. 1972**, zemřel v Bloomingtonu (Indiana, USA) muzikolog a hudební pedagog **PAUL NETTL**. Narodil se ve Vrchlabí 10. 1. 1889. Po studiu práv a filosofie ve Vídni žil v Praze, kde působil v l. 1920-39 na muzikologickém ústavu německé univerzity. Roku 1939 emigroval do USA, kde přednášel na Westminister Choir College v Princetону, později působil jako profesor na univerzitě v Bloomingtonu (1946-64). Hostoval na univerzitě ve Vídni, byl členem mezinárodního institutu pro výzkum Mozartova života a díla v Salcburku. Z jeho knižních publikací jmenujme dvě: *Mozart und königliche Kunst* (Mozart a královské umění) a *Mozart in Böhmen*.

Před **70 lety**, **9. 1. 1937**, zemřel v Praze **MORITZ WINTERNITZ**. Narodil se 23. 12.

1863 v Hornu (Rakousko). Po studiu klasické filologie, indologie, etnologie a filosofie na univerzitě ve Vídni působil v indologickém ústavu v Oxfordu jako knihovník. Od roku 1902 byl profesorem indologie a etnologie na pražské univerzitě. Zpracoval katalog literatury v sanskrtu v knihovně Bodleiana a vydával sanskrtské texty, z jeho dalšího díla jmenujme alespoň třísvazkové *Geschichte der indischen Literatur* (1908-22).

Před **115 lety**, **15. 1. 1892**, zemřel v Praze filosof **JOHANN HEINRICH LÖWE**. Narodil se v Praze 8. 12. 1808. Po studiu práv a filosofie na vídeňské univerzitě byl mj. profesorem filosofie na lyceu v Salcburku. Kolem

Richard Weiner. Foto archiv.

roku 1848 vydával umírněně liberální *Constitutionelle Salzburger Zeitung*. V l. 1851-78 byl profesorem filosofie na pražské německé univerzitě (1863/64 zastával funkci rektora). Usiloval o zavedení češtiny a němčiny jako povinných předmětů na gymnáziích. Z jeho díla připomínáme alespoň *Lehrbuch der Logik* (Učebnice logiky, 1881).

Před **100 lety**, **24. 1. 1907**, zemřel v Berlíně rabín **MORITZ STEINSCHNEIDER**. Narodil se v Prostějově 30. 3. 1816. Studoval semitské jazyky a hebrejskou literaturu v Berlíně, kde s výjimkou krátkého pobytu v Praze (1842-45) žil až do své smrti. Jako jeden z „otců“ vědy o židovství je považován za zakladatele moderní židovské bibliografie. Založil a vedl časopis *Hamaskiv*, *Hebräische Bibliographie*. Katalogizoval hebrejské knihy v knihovnách v Leidenu a v Oxfordu, ve státních knihovnách v Hamburku a v Mnichově a v Královské knihovně v Berlíně. Publikoval více než 1000 knih, studií či kritických katalogů hebrejských knih, z nichž vychází moderní dějiny hebrejské literatury. K jeho největším dílům patří *Die arabische Literatur der Juden* (1902).

KAMPAŇ VZDĚLÁVACÍHO CENTRA

Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze připravilo kampaň, která proběhne od 16. ledna do 12. února 2007 na tzv. citylightech, česky řečeno poutačích umístěných zejména na zastávkách městské hromadné dopravy v Praze. Kampaň je určena především mladým lidem, kteří nevědí vůbec nic, nebo jen velice málo o podobě protizidovské perzekuce v letech 1939-45.

Muzeum připravilo pro kampaň osm variant plakátů s jednoduchou a výraznou grafikou: na černém podkladu jsou umístěny nápadné žluté texty vycházející z protizidovských zákazů a nařízení z doby Protektorátu Čechy a Morava, ovšem aktualizované pro současnost a svým způsobem ironizované. Zároveň je na každém plakátu mnohem menším písmem – čitelným až zblízka – vysvětleno, že takovéto absurdní zákazy skutečně na našem území platily a že se vztahovaly na Židy. Nápis ještě menším písmem odkazuje zájemce k místu, kde se může dozvědět víc: „Vzdělávací programy na téma antisemitismus a holocaust poskytuje Vzdělávací a kulturní centrum Židovského muzea v Praze“, webovou adresu muzea a loga VKC a ŽMP.

Hlavním smyslem kampaň je přispět k výchově proti rasismu a xenofobii. Nápadným a přitom neotřelým způsobem se upozorní na nacistický antisemitismus a na to, jak pozvolným a plíživým způsobem může začít potlačování základních lidských práv a svobod, které pak končí genocidou. Organizátoři kampaň doufají, že přispěje k šíření tolerance k menšinám a k většímu respektování lidských práv.

M. Zahradníková, VKC ŽM v Praze

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maisełova 18, P 1)

- Ve čtvrtek 11. ledna od 15.00 začíná další diskusní odpoledne *Káva o čtvrté*, na které přijal pozvání známý český režisér **Jiří Menzel**. Občerstvení, vstup volný. Připravil a moderuje Honza Neubauer.
- Ve středu 24. 1. od 16.00: *Podvečer Yvonne Přenosilové*, tentokrát s **J. N. Assmanem**, kurátorem Muzea hl. m. Prahy. O židovských mecenáších a o všem, co by vás mohlo o Praze zajímat. Vzhledem k rekonstrukci sálu se pořad koná ve 3. patře ŽOP.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maisełova 15, Praha 1, 3. patro)

- 8. 1. v 18.00: Rabín Saša Pečarič ze Stern College, New York, USA – *Nejdůležitější slovo v Tóře*. Přednáška (česky).
 - 9. 1. v 18.00: *Šoa – součást živé historie 21. století* – přednáška prof. MUDr. Tomáše Radila, DrSc. (ČAV) navazující na cyklus *Etická filozofie holocaustu*.
 - 11. 1. v 18.00: *Týdenní čtení Tóry* – přednáška rabína K. E. Sidona.
 - 15. 1. v 18.00: *Židovské housle Alexandra Shonerta* – koncert pro sólové housle a klavír. Vlastní Shonertovy skladby, úpravy židovských folklorních písní a skladby Josepha Archrona a Ernesta Blocha. Vstup 60 Kč.
 - 16. 1. v 18.00: *Deník Věry Kohnové*. Deníček třináctileté židovské dívky z Plzně, která si zaznamenávala zážitky od léta 1941 do ledna 1942, kdy odjela s transportem do Terezína. Knihu (publikovanou s překladem do A a N) uvádí její vydavatel dr. Zdeněk Susa.
 - 17. 1. v 18.00: *Židé v hlavních zemích diaspory: Slovensko* – Petr Brod moderuje debatu na aktuální téma: co se změnilo v postavení Židů od konce druhé světové války. Diskutují: Peter Salner (předseda ŽNO Bratislava), Beata Leichtová (tajemnice ŽNO Bratislava), Ivan Kamenec (historik, Historický ústav SAV), Fedor Gál (sociolog).
 - 23. 1. v 18.00: *Země jednoho Boha* – režisér Oliver Malina Morgenstern a fotografka Darina Krajánková uvádějí film o Izraeli z cyklu *Nová cestománie*. Doplněno ukázkami unikátních fotografií a besedou.
 - 24. 1. v 18.00: *Norbert Auerbach – Praha, Hollywood a zpátky*. Povídání o životě česko-židovsko-amerického filmového magánata. Uvádí P. Brod.
 - 25. 1. v 18.00: *Den holocaustu – varování zemřelých, svědectví přeživších*. Večer věnovaný Dnu památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti (27. leden). *Prožili peklo*, vernisáž výstavy fotografií Jany Nosekové-Žantovské, úvod Leo Pavlát (ředitel ŽMP). Vlasta Chramostová – recitace básní Otto Weisse, Jiří Hošek – violoncello. *Občerstvení*.
- Nové cykly:**
- 30. 1. v 18.00: PhDr. Jan Rataj, CSc. (VŠE Praha) – *Česká politika v druhé republice – kritický pohled na „neznámé“*

KULTURNÍ POŘADY

Synagogální pokrývka, Praha 1638. Z knihy 100 předmětů ze Židovského muzea v Praze.

češství. Přednáška z cyklu *Druhá republika a židé (Židé)*.

■ 31. 1. v 18.00: *Ženy v Bibli, ženy dnes. Díl I. – Adam, Lilít a Eva. Dominance, submisivita, partnerství*. Hrdinky Tanachu v podání tradičních rabínských komentátorů a současných feministických komentátorek. Cyklus přednášek hebraistky Mgr. Terezie Dubinové.

Nedělní program pro děti a rodiče:

- 14. 1. od 14.00: *Arje není vůbec líný, on má šabat*. Povídání o svátku šabat a prohlídka Klausové synagogy. Jednotné vstupné 40 Kč.
- *Není-li uvedeno jinak, je vstup na programy 20 Kč.*

VÝSTAVA VE VKC PRAHA:

- *Můžeme se domluvit* – výstava připomínající život a odkaz doc. Mileny Hübschmanové, CSc., zakladatelky oboru romistiky na UK v Praze (do 23. ledna).
- *Prožili peklo*, výstava fotografií **Jany Nosekové-Žantovské** – portréty izraelských Čechů a Slováků, kteří přežili šoa (do poloviny března). (*Výstavy jsou otevřeny pro veřejnost po – čt 10 – 16, pá 10 – 15.*)

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V BRNĚ

- 9. 1. v 19.00: *Marc Chagall*. Přednáška prof. Danuše Kšicové doplněná projekcí Chagalových děl a dalších materiálů.
- 18. 1. v 19.00: *Staropražská legenda o Golemovi v tvorbě V+W*. Přednáška Mgr. Andrey Jochmanové, Ph.D. spojená s projekcí unikátního francouzského snímku *Golem* z roku 1936. Vstupné 20 Kč.
- 23. 1. v 19.00: *Tvůrčí slovo J. Langera, M. Bubera a R. Weinera*. Zamyšlení doc. Wolfa Spitzbardta nad významem slov a jejich tvořivým gestem v díle tří významných židovských osobností střední Evropy dvacátého století.

- 28. 1. v 15.00: Rozinky a mandle: *Tu bišvat – „Nový rok stromů“*. Program (nejen) pro děti od 5 let a jejich doprovod. Jednotné vstupné 40 Kč.
- 30. 1. v 19.00: *Léon Bakst – scénograf secese*. Přednáška Mgr. Pavla Kleina, Ph.D. je věnována osobnosti a dílu malíře, grafika a scénografa Léona Baksta.
- *Není-li uvedeno jinak, je vstup na programy 10 Kč.*

VÝSTAVA VE VKC BRNO

- V sále je do 26. 1. možné zhlédnout výstavy *Příběh dětí – kresby dětí z terezínské ghetto* a *Děvčata z pokoje č. 28, L 410, Terezín*.

ČESKÝ ROZHLAS O SYNAGOGÁCH

- V pátek 26. ledna (v rámci večera ke Dni památky obětí holocaustu) od 20.00 uvádí Český rozhlas 3 – Vltava (VKV, v Praze kmitočet 105 FM) 2. část cyklu *Synagogy Čech, Moravy a Slezska*. Pořad se zabývá pražskými židovskými památkami: Židovskou radnicí a synagogami ve Starém Městě pražském, dále hřbitovem v Praze na Žižkově a bývalou budovou Židovského muzea v Jáchymově ulici. Na všechna tato místa zavede posluchače průvodce pořadem Leo Pavlát. Synagogální zpěvy zazpívají rabín Jehuda Ješarim a kantor Arnošt Neufeld. Lidové židovské duchovní písně přednesou kantor Miki Roth, soubory Mišpacha a Klezmerim. V elegii Avigdora Kary *Všechna ta nešřestí* o pogromu v pražském židovském ghettu v roce 1389 účinkuje Rudolf Pellar.

100 PŘEDMĚTŮ ZE ŽIDOVSKÉHO MUZEA V PRAZE

- Při příležitosti 100. výročí svého založení vydalo Židovské muzeum v Praze obrazovou publikaci, která představuje sto neznámějších předmětů z jeho sbírek. Během stoleté existence muzea se jejich součástí stalo skoro 40 tisíc předmětů, z nichž byly do knihy vybrány ty, které nejlépe reprezentují jednotlivé sbírkové fondy – textilní, kovů a ostatních materiálů, sbírku rukopisů a starých tisků a sbírku vizuálního umění. Zastoupeny jsou předměty, které jsou něčím výjimečné, nebo jsou naopak ve sbírkách nejčastější. Většina vyobrazených předmětů je přítom k vidění přímo v expozicích muzea.

Celostránkové fotografie stovky předmětů a jejich detailů jsou doprovázeny stručným textem v šesti jazycích – češtině, angličtině, němčině, francouzštině, italštině a španělštině. Editor: Eva Kosáková, kurátorský výběr: Michaela Hájková, Jaroslav Kuntoš, Olga Sixtová, Dana Veselská. 252 stran, 206 barevných vyobrazení.

CD KATERYNY KOLCOVÉ

- V říjnu vyšlo CD, na němž zpívá židovské lidové písně i vlastní skladby Kateryna Kolcová-Tlustá. Album lze za 280 Kč objednat na adresách kateryna.kolcova@volny.cz nebo jan.tlusty@volny.cz.

Z LAUDEROVÝCH ŠKOL

■ Lauderovy školy přijímají žáky a studenty do první a šesté třídy a do prvního ročníku gymnázia. Zájemci o jiné ročníky se mohou obracet na vedení školy s žádostí o přestup. Den otevřených dveří bude **25. ledna** (pro ZŠ) a **27. února** (pro gymnázium). Zápis do první třídy bude **17. ledna** a **7. února**. Ukázkové přijímací zkoušky na gymnázium k nahlednutí na webových stránkách školy. Kontakt do školy: 224 252 997, skola@ lauder.cz. Informace na: www.lauder.cz.

POZVÁNKA

■ O obřizce – *brit mila* – neboli o „smlouvě obřezání“ bude ve středu dne **31. ledna** (12. švat 5767) přednášet David Peter, student rabínské učené v Jeruzalémě. Přednáška se uskuteční v 18 hodin v midraši na pražské ŽO. Chybět nebude ani občerstvení. Jste srdečně zváni!

DENNÍ CENTRUM SENIORŮ

■ Každý den máme pravidelné aktivity, podrobněji: www.dcs-zop.wz.cz. Milí přátelé seniorského věku, přijďte, budete vítáni! V případě potřeby lze objednat dopravu autem.

Zvláštní nabídka: **11. 1.** od 14.30: divadlo *Veselohra na mostě*, hrají děti Dismanova rozhlasového dětského souboru; **16. 1.** od 10.30: taneční terapie s Mgr. P. Veletou; **24. 1.** od 14.00: mozkový jogging s Dianou Chrástkovou. Kontakt: tel.: 233 325 557.

POTŘEBUJETE POMOC?

Sociální projekt FŽO

■ Federace židovských obcí v ČR (FŽO) zahájila na podzim 2006 projekt „Mapování sociálních a zdravotních potřeb židovských obcí v ČR“, který je podporován Nadačním fondem obětí holocaustu.

Smyslem projektu je vyhledat v židovských obcích v celé ČR seniory a sociálně či zdravotně potřebné, kteří potřebují pomoc v obtížných životních situacích a podmínkách, jsou osamoceni a bez adekvátní podpory. V současné době máme přehled o sociálních a zdravotních potřebách asi 500 stávajících klientů (členů ŽO, Hidden Child, Tereziánské iniciativy, WIZO i neorganizovaných), kterým pomáháme zajistit potřebnou péči. Členství v židovské obci není pro získání pomoci podmínkou. Předpokládáme však, že existují i další osoby, které by mohly mít o naši podporu zájem. Nabízíme tedy všem, kdo by naši pomoc mohli potřebovat, aby kontaktovali sekretariát FŽO, Maiselova 18, Praha 1, 110 00, tel. č. 224 800 824, e-mail: sekretariat@fzo.cz, případně pana Michaela Lichtensteina, tel. č. 602 464 268 kehila@volny.cz.

Současně prosíme čtenáře, aby naši informaci i zveřejněné kontakty předali svým příbuzným či známým.

*Dr. Iva Rymešová,
koordinátorka projektu*

VÝZVY, ZPRÁVY

INZERCE

RAFAEL INSTITUT V LEDNU

■ Rafael Institut, poskytující výcvik v prevenci a léčbě psychotraumat, nabízí také kontinuální vzdělávání formou přednášek s diskusí, a to každou druhou neděli v měsíci v Kulturním a vzdělávacím centru ŽMP. V lednu přednáší PhDr. Jiřina Šiklová na aktuální téma *Pomáhající profese a pokušení moci* (neděle **14. ledna** v 18.00, Maiselova 15). Návštěvníci – zájemci o téma vítáni. Na místě (po přednášce) budou také zodpovězeny dotazy o výcviku.

Helena Klímová, hklimova@volny.cz

WIZO

■ Lednová členská schůze se koná dne **24. 1.** od 15.00 v jídelně Židovské radnice, výbor se sejde dne **17. 1.** v 15.00 v Jáchymově ulici.

Zuzana Veselá

HIDDEN CHILD

■ Lednové setkání se uskuteční ve čtvrtek **18. 1. 2007** v obvyklém čase a na stejném místě.

Výbor Hch.

VŘELÉ DÍKY ZA DAR, KTERÝ POROSTE

■ Nenápadný, skromný člověk, který se toužil po celý život podívat do Izraele, je klientem Domova Charlese Jordana. Pan ALEXANDER FEUERSTEIN vyjádřil svou sounáležitost se Svatou zemí velkolepým darem pro Český les v oblasti Jatir v negevské poušti. Při malé děkovné ceremonii, při níž se sešli obyvatelé penzionu s rabínem Sidonem, předsedou ŽO Praha F. Banyaiem, zástupcem velvyslancetví Státu Izrael panem Kulanem a členy výboru KKL-JNF, pan Feuerstein tiše zářil. Vrátil se totiž z delší cesty po Izraeli, kde měl možnost na vlastní oči vidět, co vše KKL-JNF s dary z celého světa pro zemi a hlavně lidi dělá.

Český les roste nejen z velkých darů, a proto bych takto vyjádřila poděkování všem, kteří i v malých částkách přispívají, a to především v poslední době, na obnovu spálených lesů na severu Izraele a na stále se rozvíjející výsadbu Českého lesa na jihu.

Za Výbor KKL-JNF Zoša Vyoralová

SEZNÁMENÍ

■ Středoškolačka z Prahy, rozvedená, sympatická, štíhlá nekuřačka hledá pro život citlivého, tolerantního partnera do 60 let nejraději židovského původu. Zn.: Možná i z ciziny. Odpovědi prosím do redakce Rch.

DEŇ MENHÁZU

Židovská náboženská obec v Komárne (www.menhaz.sk) usporiadala dňa 29. októbra 2006 slávnosť z príležitosti obnovenia jedinej zachovanej synagógy v našom meste a budovy menhazu (útulku). Pred 110 rokmi, v októbri 1896, sa uskutočnilo slávnostné otvorenie malej ortodoxnej synagógy a budovy, v ktorej v tom čase bolo zabezpečené ubytovanie pre deväť chudobných súverencov. Stavebné práce sa začali v roku 1895 na podnet vtedajšieho predsedu Dobročinného spolku komárňanských Židov pána Kálmána Frieda. Rekonštrukcia celého komplexu bola zahájená v roku 2004 s finančnou pomocou Rady vlády Slovenskej republiky pre obeť holocaustu. Na začiatku obnovili strechu synagógy, potom vymenili celú strešnú konštrukciu menhazu, v septembri tohoto roku obnovili interiér synagógy. Pôvodný luster nad bimou, ktorý bol odstránený v roku 1994, sa pomocou budapeštianskeho majstra László Gervaiho dostal na pôvodné miesto. Z príležitosti oslavy otvorili na chodbe Menhazu výstavu, ktorá pripomína „dôležité momenty“ budovy.

Účastníkov pamätných osláv pozdravil koordinátor ŽNO v Komárne Tamás Paszternák. Celý program viedol známy moderátor z programu *Halljad Izrael!* (Počúvaj Izrael!) József Asbóth. Zvitky Tóry preniesli naspäť do synagógy hlavný rabín dr. József Schweitzer, budínsky rabín Tamás Verő, nový veľvyslanec Izraela na Slovensku Zeev Boker, predseda ŽNO v Komárne Ing. Anton Pasternák, kantori Tamás Biczó a Immanuel Zucker. Pri vchode do synagógy rabín Tamás Verő umiestnil nové mezuze. Na modlitbe mincha účinkovali dvaja kantori, ktorí prišli z Budapešti. Dr. József Schweitzer vo svojom prejave hovoril o bývalých komárňanských rabínoch a zdôraznil, že najkrajšou ozdobou synagógy je človek, komunita, ktorá naplní lavice synagógy.

Zlatým bodom programu bol koncert Wiener Jüdischer Chor.

Oslavy narodenin nemôžu byť bez torty. Zamestnanci cukrárne, ktorá je umiestnená v našej budove, upiekli tortu vo tvare Menhazu, na ktorej si pochutnali všetci účastníci.

Na oslavách boli prítomní viacerí predstavitelia verejného života, navštívili nás členovia komunit z Dunajskej Stredy, Nových Zámok, Galanty, Štúrova, Levíc, Győru, Budapešti, Taty.

Akciu sme mohli realizovať s podporou Joods Humanitair Fonds, Zväzu maďarských židovských náboženských obcí, Verejnej nadácie Illyésa, mesta Komárno, Ministerstva školstva a kultúry Maďarskej republiky a Nitrianskeho samosprávneho kraja.

Týmto vyjadrujeme vďaku každému, kto svojou prítomnosťou prispel k zvýšeniu úrovne našej akcie, a za úspešný deň, ďakujeme Daniele Kalmar (Viedeň), pani Alíze Weissovej, pani Zsuzanne Paszternák, pánom Zoltánovi Kolárovovi a Antonovi Pasternákovi, Bezpečnostnej službe Griff a cukrárni Praliné. pa

ŽNO BRATISLAVA

Srdečně blahoželáme našim jubilantom, ktorí v **januári 2007** oslavia: pán Tomáš Ascher, nar. 18.1. – 71 rokov; pani Zuzana Bárťová, nar. 8.1. – 73 rokov; pani Božena Beerová, nar. 5.1. – 81 rokov; pani Katarína Bendová, nar. 18.1. – 78 rokov; pani Zuzana Dolejšiová, nar. 25.1. – 55 rokov; pani Mgr. Ružena Färberová, nar. 17.1. – 55 rokov; pani Magda Frkalová, nar. 20.1. – 82 rokov; pani Eva Fundárková, nar. 27.1. – 73 rokov; pani Agneša Horská, nar. 17.1. – 83 rokov; pani Dr. Lívia Hrozičková, nar. 27.1. – 92 rokov; pani Hana Kardošová, nar. 1.1. – 70 rokov; pani Katarína Lajčiaková, nar. 30.1. – 70 rokov; pani Denisa Nikodémová, nar. 28.1. – 71 rokov; pani Elena Poriezová, nar. 1.1. – 85 rokov; pani Alica Smutná, nar. 1.1. – 79 rokov; pani Magda Stančíková, nar. 1.1. – 85 rokov; pani Edita Tauberová, nar. 16.1. – 84 rokov; pani Ing. Alžbeta Veselá, nar. 1.1. – 88 rokov a pani Eleonóra Vítková, nar. 2.1. – 78 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO BRNO

V **lednu** oslaví své narozeniny: paní Danuška Cupalová, nar. 19.1. – 75 roků; paní Věra Dvorská, nar. 31.1. – 81 roků; paní Bedřiška Felixová, nar. 17.1. – 72 roků; pan Josef Fišer, nar. 7.1. – 71 roků; paní Klára Hájková, nar. 8.1. – 30 roků; paní Ruth Matiovská, nar. 30.1. – 76 roků; paní Lenka Neumanová, nar. 7.1. – 26 roků; paní Hedvika Rívalová, nar. 12.1. – 82 roků; pan Richard Salzman, nar. 20.1. – 30 roků; paní Zuzana Wachtlová, nar. 25.1. – 87 roků. *Ad mea veesrim šana!*

Výstava obrazů Aloise Deutsche

V pátek 8. prosince se uskutečnila v sále ŽO Brno vernisáž prodejní výstavy obrazů JUDr. Aloise Deutsche (1957). *Téměř stovce přítomných autora představila galeristka Hana Langová, která se vyjádřila obdivně k jeho odvaze začít s malováním rovnou olejovými barvami. Mimo jiné řekla: „Autor začal tvořit v roce 1998, jeho odvážné začátky byly již v technice olej. Střídá velmi jemnou pastelovou lazurní barevnost s výraznější impresí. Nebojí se abstrakce, ale nevyhýbá se ani realističtějšímu pojetí.“ Část výtěžku z prodeje obrazů bude věnována agentuře JAS, která se stará o naše seniory. Obrazy budou na ŽOB k vidění do 5. ledna 2007.*

ŽNO KOŠICE

Blahoželáme našim **januárovým** jubilantom: paní PhMr. Žofia Spiegelová, nar. 13.1. – 89 rokov; pán Eugen Hirsch, nar. 31.1. – 87 rokov; pán MUDr. Henrich Haas, nar. 30.1. – 86 rokov; pán Koloman Martinovič, nar. 2.1. – 85 rokov; pani Deborah Grossmannová, nar. 14.1. – 85 rokov a pani Magdaléna Kmeťová zo Spišskej Novej Vsi, nar. 28.1. – 81 rokov. Milým oslávencom prajeme hlavne pevné zdravie a do ďalších rokov veľa elánu a dobrej pohody. *Ad mea veesrim šana!*

**ZPRÁVY
Z OBCÍ**

S lútosťou oznamujeme, že zomreli: pán Rudolf Rezbárik (85 rokov) a pani Lenka Moškovičová (80 rokov). Pohreb pána Rezbárika sa konal na židovskom cintoríne v Prešove dňa 4.12. 2006 a pohreb pani Moškovičovej na židovskom cintoríne v Košiciach dňa 14.12. 2006. Pohrebné bohoslužby viedol pán rabin Jossi Steiner. Smútiacim vyjadrujeme úprimnú sústrasť.

ŽO LIBEREC

V **lednu** oslavujú narodeniny títo členové našej obce: paní Rašela Lebovičová, nar. 17.12. – 94 let; paní Růžena Šlomovičová, nar. 11.1. – 82 let; paní Eva Křepelová, nar. 26.1. – 55 let a pan JUDr. Petr Ptačovský, nar. 29.1. – 65 let.

Zároveň se omlouváme všem, jejichž životní výročí jsme neuveřejnili v **prosinci 2006**, a činíme takto dodatečně: paní Michaela Pejpalová-Machová, nar. 9.12. – 28 let a slečna Eva Sára Wienerová, nar. 13.12. – 15 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OLOMOUC

V měsíci **lednu** oslaví životní jubilea títo členové: pan Ing. Miloš Dobrý, nar. 31.1. – 84 let; pan Jiří Fišer, nar. 7.1. – 71 let; paní Jarmila Láťalová, nar. 19.1. – 63 let a pan JUDr. Petr Ritter, nar. 20.1. – 57 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO OSTRAVA

V **lednu** oslavují narodeniny títo naši členové: paní Soňa Rotterová, nar. 1.1. – 55 let; paní Dagmar Pavlíková, nar. 4.1. – 68 let; paní Soňa Sonková, nar. 6.1. – 79 let; paní Mgr. Eva Strnadová, nar. 6.1. – 64 let; paní Milonka Golembiewská, nar. 11.1. – 81 let; pan Jaromír Fuchs, nar. 11.1. – 59 let; paní Gustína Stračánková, nar. 16.1. – 83 let; pan Emil Melichar, nar. 22.1. – 81 let; paní Ingeborg Borošová, nar. 27.1. – 73 let; paní Eva Gavorová, nar. 29.1. – 70 let a paní Dagmar Capinská, nar. 29.1. – 55 let. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PLZEŇ

V **lednu** oslaví narodeniny paní Marcela Šimandlová, nar. 20.1. – 65 let. *Ad mea veesrim šana!* Přejeme vše dobré nejen v tento sváteční den.

ŽO PRAHA

Životní jubileum v **lednu** oslaví: pan Bernstein Baruch, nar. 22.1. – 83 let; pan Otakar Braun, nar. 20.1. – 87 let; pan Karel Hecht, nar. 6.1. – 91 let; pan Jindřich Heřkovič, nar. 29.1. – 84 let; paní MUDr. Věra Jurečková, nar. 13.1. – 84 let; paní Eva Krupičková, nar. 1.1. – 80 let; paní Marianna Langerová, nar. 6.1. – 87 let; pan Pavel Lukáš, nar. 16.1. – 91 let; paní Edita Markvartová, nar. 12.1. – 86 let; paní Lisa Míková, nar. 31.1. – 85 let; paní Markéta Pacovská, nar. 17.1. – 86 let; pan MUDr. Gustav Singer, nar. 21.1. – 93 let a pan Zdeněk Taussig, nar. 11.1. – 84 let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí: Pouhé dva měsíce před svými 100. narozeninami zemřel 16. 11. 2006 ve Vídni prof. JUDr. Josef Robeš (Reich). *J. Straková*

Dne 18. listopadu, necelý měsíc před svými 78. narozeninami, zemřela členka PŽO paní Charlotta Verešová.

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **január** oslavia sviatok narodenín títo členovia : pani Edita Tallová, nar. 15.1 – 89 rokov; pani Ing. Gita Eckhausová, nar. 20.1. – 49 rokov; pán Bronislav Chudý, nar. 15.1 – 55 rokov; pani Magda Weissová, nar. 20.1. – 85 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Prosíme ctených čitateľov časopisu Roš chodeš a predovšetkým pani Magdu Weissovu, aby nám láskavo prepáčili chybné udanie narodenin v mesiaci december. Ďakujeme.

Ing. Šiovič, predseda ŽNO

ŽNO RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **január** oslavia: pani Edita Bakonyová, nar. 8.1. – 81 rokov a pán MUDr. Tibor Gábor, nar. 14.1. – 80 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO TEPLICE

V **lednu** oslaví narodeniny títo naši členové: slečna Martina Kirilaková, nar. 8.1. – 28 let; pan Jan Váňa, nar. 14.1. – 31 let; paní Lucie Nová, nar. 5.1. – 42 let a pan Jiří Ryvola, nar. 16.1. – 40 let. *Ad mea veesrim šana!* Přeje celá teplecká obec.

PODĚKOVÁNÍ

Paní Boženka Guttmannová odchází z rabinátu pražské židovské obce na věru zasloužený odpočinek. Po dlouhá léta byla vynikající sekretářkou vrchnímu kantorovi panu Feuerlichtovi a potom i mně. Bohužel byla také období, kdy navíc suplovala práci vedoucího rabinátu, aby oddělení mohlo alespoň navenek fungovat jako spolehlivý úřad. Zatímco se „nahore“ měnily tváře, její tvář byla pro členy obce stabilní vizitkou naší obce od chvíle, kdy do ní vstupovali, až po projednání věcí posledních. Zaslouží si proto vřelý dík nás všech, a když říkám všech, tak to myslím vážně. I v době, kdy se obec včetně rabinátu zmítala v křétech, zůstávala neutrální a své služby a rady nikdy neodměřovala podle sympatií.

Efraim K. Sidon, vrchní rabin

DVĚ KONFERENCE

Ve druhém prosincovém týdnu se ve světě konaly dvě konference s tématem popírání holocaustu. Tu první svolal v Teheránu iránský prezident Ahmadínežád a zúčastnili se jí lidé, kteří se ztotožňují s názorem, že holocaust je jen lež, prostřednictvím které Izrael vydírá svět. Kromě profesionálních popíračů historiků se do Teheránu sjeli např. bývalý šéf Ku-klux-klanu D. Duke či ultraortodoxní stoupenci protisionistického hnutí Neturej Karta, kteří nesouhlasí s existencí Státu Izrael, dále spisovatelé-popírači. Údajně celkem na 67 osob ze třiceti zemí světa. Na závěr shromáždění prezident oznámil, že vytvoří „vyšetřovací výbor“, který rozhodne, „zda k holocaustu došlo, či ne“. Teheránská akce vzbudila v USA, Izraeli a západní Evropě nesmírné pohoršení – Bílý dům ji nazval „urážkou celého civilizovaného světa i tradičních iránských hodnot tolerance a respektu“, britský premiér ji označil za „symbol sektářství a nenávisť“. V tutéž dobu jako teheránské zasedání se v Berlíně konala protestní konference nazvaná „Holocaust v mezinárodním povědomí“, již svolali představitelé Technické univerzity v Berlíně a Německý spolkový ústav pro politické vzdělávání. Stejně jako politici i její účastníci Teherán ostře kritizovali. Historik Jehuda Bauer z Hebrejské univerzity v Jeruzalémě prohlásil, že Írán takto připravuje půdu pro druhou genocidu Židů, že se tímto způsobem snaží ovlivňovat nejen muslimský svět, ale také evropskou extrémní pravicí. Podle německého *Spiegela* má Ahmadínežád fanoušky v řadách německých skinheadů a do Teheránu dostali pozvání i vůdci Německé národní strany.

VÍDEŇSKÝ KLUB HAKOACH

Ve Vídni vznikne do roku 2008 obnovené sportoviště klubu Hakoach. Vídeňský klub byl založen roku 1909 a pyšnil se skvělými úspěchy ve fotbale, plavání a zápase (v posledních jmenovaných kategoriích reprezentovali členové Hakoach Rakousko i na olympijských hrách). Sportoviště zbořili po anšlusu Rakouska nacisté. Výstavba nového sportovního komplexu bude stát 110 milionů dolarů a kromě sportovních zařízení pojme i synagogu a školu.

ZÁKON INTIFÁDY ZRUŠEN

Izraelský Nejvyšší soud zrušil zákon, na základě kterého nesměli Palestinci žalovat armádu za škody způsobené během vojenských operací. Takzvaný „zákon intifády“ přijal Kneset v loňském roce, a to především kvůli operacím na Západním břehu a v Gaze. Díky němu nemohli být izraelscí vojáci za škody způsobené v této oblasti trestáni. Zrušení zákona znamená, že Palestinci, kteří během bojů utrpěli škodu za okolností, které očividně nesouvisely s bo-

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Siviti, 18. stol. Z knihy 100 předmětů z ŽMP.

govými operacemi, mohou nyní žádat náhradu. Očekává se, že soud dostane na 500 žádostí o odškodnění.

...A NAVRŽEN ZÁKON O CHABADU

Zákonů v Izraeli se týká i následující zpráva: v prosinci byl v Knesetu podán návrh zákona, na základě kterého by emisaři Chabadu nesměli nutit nikoho, komu je osmnáct a méně, aby zesílil své náboženské zaujetí. V Izraeli mají totiž chabadničtí „misionáři“ ve zvyku zastavovat na veřejných cestách židovské mladíky, nabádat je k víře a vybízet je, aby si nasadili modlitební řemínky.

SPOLEČNOST IZRAELSKO-SÚDÁNSKÉHO PŘÁTELSTVÍ

Aktivisté sledující porušování lidských práv v Súdánu chválí Izrael za to, že chrání uprchlíky z Dárfúru, kteří hledají útočiště ve Svaté zemi. Založili dokonce Společnost izraelsko-súdánského přátelství. Cílem této asociace se sídlem v Kanadě, jíž předsedá Taraji Mustafová, je vyvíjet tlak na súdánskou vládu, aby normalizovala vztahy s Izraelem. Dosud zde totiž platí, že Izrael je nepřátelský stát, do něhož se pod hrozbou smrti nesmí jezdit.

VÝSTAVA O DIPLOMATOVI

Muzeum ve švýcarském St. Gallenu prezentuje do půlky února výstavu o aktivitě diplo-

mata, který zachránil na 60 000 budapeštských Židů před deportacemi do táborů smrti. Jmenoval se Carl Lutz a pocházel z metodistické rodiny. Od roku 1942 pracoval jako švýcarský vicekonzul v Budapešti. Okamžitě se začal angažovat v pomoci Židům: vydával doklady, které jim umožnily vycestovat do Palestiny, a později, po roce 1944, když byly zahájeny deportace do Osvětimi, poskytoval ochranné dokumenty. V Budapešti též vytvořil 76 chráněných domů, jejichž obyvatelé byli pod extrateritoriálním patronátem. Lutz nebyl ve svém úsilí osamělý, spolupracoval s Raulem Wallenbergem či italským obchodníkem Giorgiem Perlasskou (zážitky z jednoho takového budapeštského útočiště popisuje např. autor maďarského původu G. Pressburger). Byl to první Švýcar, který získal ocenění Jad vašem Spravedlivý mezi národy. V rodné zemi byl však po válce v nemilosti za to, že „překročil své pravomoci“, a rehabilitován byl až koncem 50. let minulého století.

EL AL PORUŠIL ŠABAT

Izraelská letecká společnost El Al má problémy, neboť několikrát porušila zákony o šabat a pobouřila tím věřící cestující, kteří tvoří asi třetinu jejich pasažerů. Nejprve kvůli technickým problémům na letišti v Tel Avivu dovolila vzlétnout pilotům i v pátek večer, pak na lince z Ruska nebylo k mání košer obcerstvení. Vedoucí představitel litevské náboženské obce rabi Josef Šalom Elijašiv promluvil jménem desítky tisíc ortodoxních Židů v Izraeli a diaspoře a prohlásil, že pokud El Al nepodepíše smlouvu, podle níž se zaváže dodržovat náboženská pravidla, vyhlásí společnosti bojkot. El Al vznikl jako izraelský národní dopravce, nedávno však byl privatizován. Pokud s ním věřící Židé odmítnou cestovat, přijde až o 320 milionů dolarů ročně. V takovém případě, tvrdí někteří jeho pracovníci, by ztrátu skutečně musel nahradit i šabatový provozem. *am*

חַדְשׁ יְרוּחוּ חֹדֶשׁ
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz
Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, Telefon / fax 242 487 330, e-mail: sefer@volny.cz
Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Rozšiřuje a objednávkou vyřizuje: Mediaservis s.r.o. Abocentrum, Moravské nám. 12D, 659 51 Brno, e-mail: abocentrum@mediaservis.cz; tel.: 541 233 232; reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodeš. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 28. 12. 2006. **Cena 15 Kč.**